

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

Evidenčné číslo: 105004/B/2023/36122176490792196

EMIGRÁCIA ZO SLOVENSKA A JEJ HLAVNÉ DÔSLEDKY
bakalárska práca

2023

Viktória Hechtová

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

EMIGRÁCIA ZO SLOVENSKA A JEJ HLAVNÉ DÔSLEDKY
bakalárska práca

Študijný program: Medzinárodné ekonomické vzťahy
Študijný odbor: Ekonómia a manažment
Školiace pracovisko: Katedra medzinárodného práva
Vedúci záverečnej práce: Ing. Zuzana Beňová

Bratislava 2023

Viktória Hechtová

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že som moju prácu *Emigrácia zo Slovenska a jej hlavné dôsledky* vypracovala samostatne pod vedením Ing. Zuzany Beňovej a že som uviedla všetku použitú literatúru.

Bratislava, 17.4.2023

Viktória Hechtová

Pod'akovanie

Pod'akovanie patrí vedúcej práci Ing. Zuzane Beňovej za jej neskonalú ochotu, usmerňovanie a odbornú pomoc pri písaní práce.

Abstrakt

HECHTOVÁ, Viktória: *Emigrácia zo Slovenska a jej hlavné dôsledky*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Fakulta medzinárodných vzťahov; Katedra medzinárodného práva. – Vedúci záverečnej práce: Ing. Zuzana Beňová. Bratislava: FMV EU, 2023, 48 s.

Cieľom bakalárskej práce je identifikácia hlavných príčin a dôsledkov emigrácie zo Slovenska z vybraných skúmaných hľadísk v rokoch 2012-2021. Práca je rozdelená do štyroch kapitol, obsahuje 4 grafy, 5 tabuliek a 1 obrázok. Prvá kapitola je venovaná jednotlivým teóriám migrácie. V ďalšej časti charakterizujeme hlavný cieľ a metodiku práce. Tretia kapitola skúma vývoj emigrácie zo Slovenska v jednotlivých časových obdobiach. Štvrtá kapitola rieši príčiny a dôsledky emigrácie zo Slovenska. Výsledkom bakalárskej práce je komplexné a podrobné poznanie fenoménu emigrácie na Slovensku, jej príčin a dôsledkov.

Kľúčové slová: emigrácia, teórie migrácie, dôsledky, príčiny, Slovensko

Abstract

HECHTOVÁ, Viktória: *Emigration from Slovakia and its main consequences*. –University of Economics in Bratislava. Faculty of International Relations; Department of International Law. – Thesis supervisor: Ing. Zuzana Beňová. Bratislava: FIR UE, 2023, 48 s.

The aim of the bachelor thesis is to identify the main causes and consequences of emigration from Slovakia from selected researched aspects in the years 2012-2021. The thesis is divided into four chapters, contains 4 graphs, 5 tables and 1 figure. The first chapter is devoted to individual theories of migration. The next section characterizes the main objective and methodology of the thesis. The third chapter examines the development of emigration from Slovakia in different time periods. The fourth chapter addresses the causes and consequences of emigration from Slovakia. The result of the bachelor thesis is a comprehensive and detailed understanding of the phenomenon of emigration in Slovakia, its causes and consequences.

Keywords: emigration, theories of migration, consequences, causes, Slovakia

Obsah

Úvod.....	8
1. Súčasný stav skúmanej problematiky doma a v zahraničí.....	10
1.1 Teoretické vymedzenie základných demografických pojmov	10
1.2 Teórie migrácie	12
1.2.1 Teória push a pull faktorov	13
1.2.2 Neoklasické teórie.....	16
1.2.3 Teória sociálnych sietí	17
1.2.4 Teória duálneho trhu práce	18
2. Ciele a metodika práce	20
3. Vývoj emigrácie zo Slovenskej republiky.....	21
3.1 Emigrácia v období rokov 1945-1989	24
3.2 Odchod zo Slovenskej republiky po 1989	26
3.3 Vyst'ahovalectvo po roku 2010 do roku 2022	28
4. Príčiny a dôsledky emigrácie zo Slovenskej republiky	31
4.1 Porovnanie dôvodov s'ahovania Slovákov do zahraničia.....	31
4.2 Dôsledky emigrácie na Slovenskú republiku.....	33
4.2.1 Ekonomické dôsledky.....	34
4.2.2 Demografické dôsledky	38
4.2.3 Politické a sociálne dôsledky	39
Záver.....	41
Zoznam použitej literatúry.....	43

Úvod

Emigrácia je trendom v medzinárodnom prostredí, je jedným zo znakov globalizácie a dnes ju zažívame ešte väčšmi, pretože situácia v medzinárodnom prostredí sa závratne mení a ľudia viac ako kedykoľvek predtým, či už dobrovoľne alebo nedobrovoľne opúšťajú svoje domovy. Sú to rôzne konflikty, ekologické katastrofy, ekonomické faktory, prenasledovanie či diskriminácia, ktorá ľudí núti odísť.

Vyst'ahovalectvo je na Slovensku významným fenoménom už mnoho desaťročí. Prebiehalo v niekoľkých vlnách a spomalilo sa najmä po vstupe do Európskej únie. Vysporiadanie sa z jej dôsledkami patrí k jednej z kľúčových výziev Slovenska. V posledných rokoch sa vyst'ahovalectvo zo Slovenska najmä kvôli pandémie Covid-19 spomalilo, no stále zo Slovenska odchádzajú najmä vysokokvalifikovaní produktívni ľudia, ktorí sú na trhu práce nenahraditeľní. Slováci emigrujú predovšetkým do Českej republiky, ale aj do krajín západnej Európy, Veľkej Británie a Írska. Mnohých Slovákov viedli k emigrácii ekonomické faktory ako nízke mzdy či nedostatok pracovných príležitostí. Tento trend viedol aj k demografickým zmenám vrátane úbytku kvalifikovaných pracovníkov a odchodu najmä mladých ľudí do zahraničia. Vyst'ahovalectvo vedie aj k regionálnym rozdielom. Táto skutočnosť je na Slovensku vnímaná najmä medzi regiónmi na západnom a východnom Slovensku.

Emigrácia má závažné dôsledky na krajinu pôvodu, a preto sme sa rozhodli skúmať tento problém v našej práci. Hlavným cieľom práce je identifikácia hlavných príčin a dôsledkov emigrácie zo Slovenska z vybraných skúmaných hľadísk v rokoch 2012-2021. Cieľ sa snažíme dosiahnuť komparáciou jednotlivých dôvodov sťahovania Slovákov do zahraničia a tiež analýzou dôsledkov na základe rôznych štúdií a štatistík. S cieľom hlbšie pochopiť túto problematiku sme skúmali históriu a vývoj emigrácie na Slovensku v rôznych historických obdobiach. Taktiež bolo pre našu prácu dôležité vysvetliť jednotlivé teórie migrácie, ktoré poukazujú na najčastejšie príčiny odchodu ľudí.

Bakalárska práca je rozdelená do štyroch kapitol, pričom prvá kapitola je teoretická, vymedzuje základné pojmy a teórie migrácie prináša prehľad vybraných teoretických smerov, ktoré skúmajú migráciu. Druhá kapitola charakterizuje hlavný cieľ práce, taktiež aj čiastkové ciele, ktoré sme si v práci vytýčili aj metodiku, ktorú sme v práci použili. Tretia

kapitola sa zaoberá míľnikmi v histórii Slovenska ktoré viedli k emigrácii, naše skúmanie začíname od dôb, kedy bolo Slovensko súčasťou Uhorska až po súčasnosť. Štvrtá kapitola vymedzuje hlavné príčiny emigrácie na základe komparácie dôvodov odchodu Slovákov do zahraničia v rokoch 2012-2021 a tiež dôsledky emigrácie zo Slovenska z ekonomického, demografického politického a sociálneho hľadiska.

1. Súčasný stav skúmanej problematiky doma a v zahraničí

Pohyb ľudí je už od nepamäti samozrejmosťou, a preto sa dá o migrácii hovoriť ako o fenoméne ľudských dejín. Ľudia aj v dnešnom globalizovanom svete neustále migrujú. Nikdy predtým sme v globálnom meradle nevidovali tak vysoký počet migrantov, ako je tomu v súčasnosti. Medzinárodná organizácia pre migráciu definuje pojem **migrácia** ako „*pohyb osôb alebo skupín osôb v geografickom a sociálnom priestore spojený s prechodnou alebo trvalou zmenou miesta pobytu.*“¹

1.1 Teoretické vymedzenie základných demografických pojmov

Migráciu možno rôzne rozčleniť. Ak ide o migračné presuny v rámci jednej krajiny hovoríme o **vnútornej migrácii**, ak však hovoríme o presunoch za hranice jednej krajiny ide o **medzinárodnú alebo takzvanú medzištátnu migráciu**. Podľa Organizácie Spojených národov „*počet osôb žijúcich mimo krajiny narodenia alebo občianstva dosiahol v roku 2020 281 miliónov, čo je nárast zo 173 miliónov v roku 2000 a 221 miliónov v roku 2010.*“² Medzinárodnú migráciu delíme aj z hľadiska legálnosti, a teda či ide o **migráciu legálnu** alebo **nelegálnu**. Ak osoba cestuje s platným cestovným dokladom a v prípade potreby vstúpi do krajiny s platným vízom alebo povolením na pobyt, jej pohyb mimo krajiny sa považuje za legálny. Nelegálnym by sa stal v prípade, ak by osoba vstúpila neoprávnene do cudzej krajiny bez platných cestovných dokladov, víz či povolenia na pobyt. Za nelegálnu migráciu sa považuje aj zotrvanie v cudzej krajine po vypršaní platnosti dokladov.

Z časového hľadiska delíme migráciu na dlhodobú a krátkodobú. Ak ide o pohyb ľudí, ktorí zmenia krajinu svojho pobytu na dobu aspoň jeden rok vtedy hovoríme o **dlhodobej migrácii**, ak však ide o dobu dlhšiu ako tri mesiace ale kratšiu ako dvanásť mesiacov ide o **krátkodobú migráciu**. Za krátkodobú migráciu nemožno považovať presun

¹ MEDZINÁRODNÁ ORGANIZÁCIA PRE MIGRÁCIU. *Základné pojmy v oblasti migrácie a integrácie cudzincov* [online]. [cit. 2022-10-11]. Dostupné na: <https://www.iom.sk/sk/pre-media/zakladne-pojmy-o-migracii.html#migracia>

² ORGANIZÁCIA SPOJENÝCH NÁRODOV. *International Migration 2020 Highlights* [elektronický zdroj]. New York, [2021], online. 1 s. [cit. 2022-10-10]. Dostupné na: https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/international_migration_2020_highlights_ten_key_messages.pdf

osoby do inej krajiny z dôvodu dovolenky, návštevy príbuzných či priateľov, obchodných ciest, liečenia alebo zdravotného ošetrovania alebo náboženskej púte.³

Ľudia migrujú z rôznych dôvodov, niekedy migrujú svojvoľne vtedy hovoríme o **dobrovoľnej migrácii** napríklad za účelom kvalitnejšieho vzdelania alebo zamestnania, ak však ide o nedobrovoľný presun, hovoríme o **nútenej, nedobrovoľnej, migrácii** ktorá môže nastať napríklad kvôli vojnovým konfliktom, prírodným katastrofám či finančným problémom.

Z pohľadu smerovania migračných tokov rozlišujeme pojmy emigrácia a imigrácia. Emigrácia v slovenskom preklade znamená **vyst'ahovalectvo**. **Emigráciu možno definovať** ako sťahovanie sa z určitej územnej jednotky.⁴ Môžeme teda povedať, že ide o dlhodobý akt usadenia sa na inom mieste, ako je miesto pôvodu, kde človek predtým býval, z dôvodov prevažne sociálnych či ekonomických. Osoby, ktoré takúto činnosť vykonávajú nazývame **emigranti**.

Špecifickým pojmom v oblasti migrácie je **reemigrácia**. Tento pojem podľa Káčerovej predstavuje „*návrat vyst'ahovanej osoby do krajiny pôvodu*.“⁵

Imigrácia je druh **migračného pohybu**, ktorý znamená **príchod** jednotlivca alebo skupiny ľudí do inej krajiny, regiónu alebo lokality, než je krajina pôvodu, aby sa tam usadil. Pobyť jednotlivca v danej krajine môže byť buď **trvalý**, a to v prípade, ak ide o stály pobyt v cieľovej krajine, alebo tiež **prechodný**, ak ide o pobyt, ktorý je kratší. Slovenským ekvivalentom cudzieho slova imigrácia je **prist'ahovalectvo**. Osoby, ktoré vykonávajú túto činnosť nazývame **imigranti**, respektíve prist'ahovalci. Prist'ahovalectvo môže byť ovplyvnené viacerými faktormi. Častým faktorom býva ekonomická situácia. Vo všeobecnosti môžeme pozorovať, že tento migračný pohyb je najvýraznejší u ľudí

³ MEDZINÁRODNÁ ORGANIZÁCIA PRE MIGRÁCIU. *Základné pojmy v oblasti migrácie a integrácie cudzincov* [online]. [cit. 2022-10-11]. Dostupné na: <https://www.iom.sk/sk/pre-media/zakladne-pojmy-o-migracii.html#migracia>

⁴ JURČOVÁ, Danuša. *Slovník demografických pojmov*. 1. vyd. Bratislava: INFOSTAT- Inštitút informatiky a štatistiky, 2005. 40 s. ISBN 80-85659-40-9.

⁵ KÁČEROVÁ, Marcela- HORVÁTHOVÁ, Radka. Zahraničná migrácia Slovenska – demografické a priestorové aspekty. In *Slovenská štatistika a demografia: vedecký časopis* [online]. Bratislava: Štatistický úrad SR, 2014, roč. 24, č.2, s. 40. ISSN 1210-1095. Dostupné na: https://slovak.statistics.sk/wps/wcm/connect/ca95d9c9-e87c-4e3b-b1d7-7a6978548d11/Slovenska_statistika_a_demografia_2_2014.pdf?MOD=AJPERES

v produktívnom veku, ktorí sa sťahujú do nových destinácií, aby sa usadili, pracovali a prosperovali.

V otázke prisťahovalectva sa Slovenská republika dlhoročne drží na chvoste krajín Európskej únie (EÚ). Je teda možné konštatovať, že Slovenská republika je kultúrne homogénnou krajinou. Výraznejšie zmeny z pohľadu imigrácie prišli až v roku 2004, kedy Slovenská republika vstúpila do EÚ.

1.2 Teórie migrácie

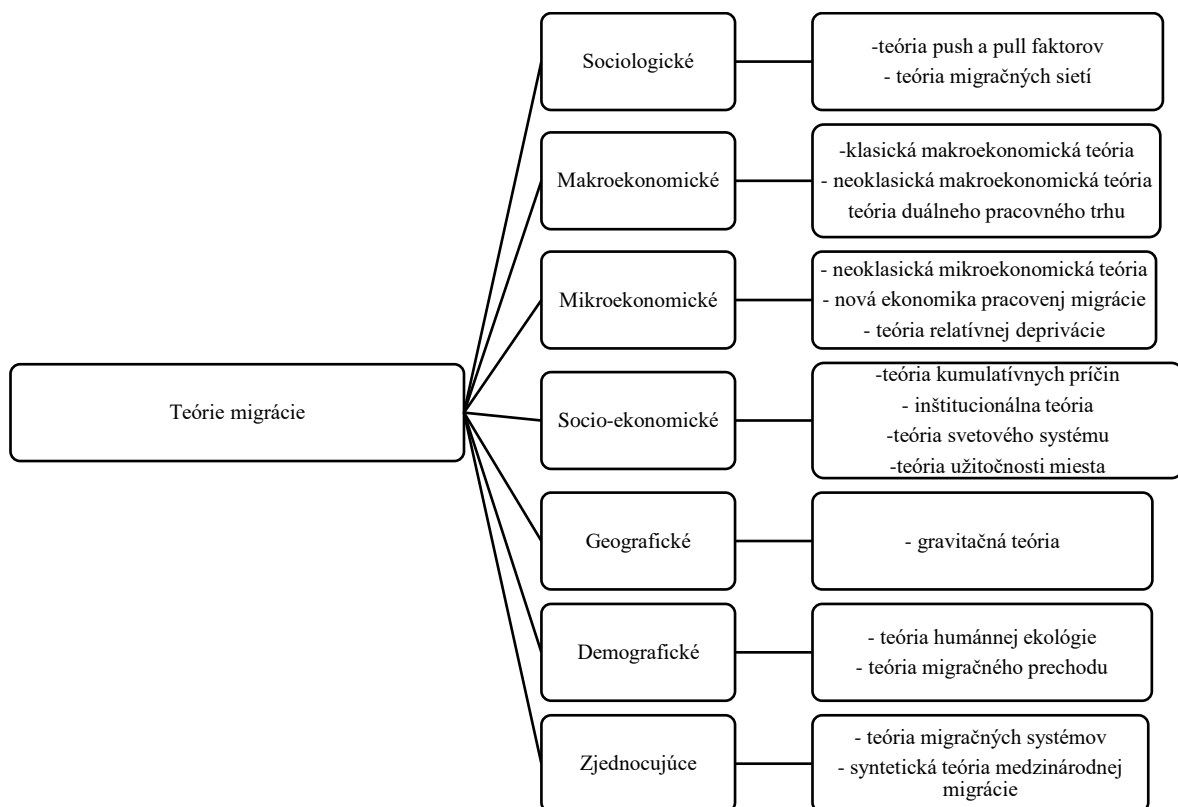
Hlavným cieľom teórií migrácie je vysvetlenie príčin migrácie. Vzhľadom na to, že existuje množstvo migračných teórií, v odbornej literatúre sa pristupuje k ich rozdeleniu do jednotlivých homogénnych kategórií. Migračné teórie sa napríklad podľa Hammara, Tamasa, Brochamna a Faista delia do troch hlavných kategórií podľa rozličných úrovní na mikroúroveň, makroúroveň a mezoúroveň migrácie.⁶ Teórie na mikroúrovni zohľadňujú pri analýze migračných rozhodnutí túžby a očakávania jednotlivca, patrí sem napríklad teória push a pull faktorov či teória sociálnych systémov. Teórie zohľadňujúce makroúrovne sa na migračné rozhodnutia pozerajú komplexne, t. j. v kontexte národného hospodárskeho systému a sem zaraďujeme napríklad teóriu duálneho pracovného trhu alebo neoklasickú makroekonomickú teóriu. Medzi teórie, ktoré pozerajú na rozhodovanie migranta z takzvanej mezoúrovne radíme napríklad teóriu migračných sietí alebo inštitucionálnu teóriu.⁷ Poľský demograf Jakub Bijak zasa migračné teórie rozdeľuje na základe ich príslušnosti k vednému odboru. Bijak vychádzal z delení podľa Zlotnika a Kupiszewského a rozdelil teórie migrácie na sociologické, makroekonomické, mikroekonomické, socio-ekonomické, geografické, demografické a zjednocujúce.⁸

⁶ HAMMAR, Tomas et al. *International migration, immobility and development: Multidisciplinary perspectives*. Routledge. 1. vyd. New York : Berg Publishers, 1997. 14s. ISBN 978-1-8597-3971-6.

⁷ WICKRAMASINGE, A.A.I.N. a WIMALARATANA Wijitapure. International migration and migration theories. In *Social affairs: A journal for the social sciences* [online]. Sri Lanka: WUFI, 2016, roč. 1, č. 5, s. 14. ISSN 2478-107X. Dostupné na: [http://socialaffairsjournal.com/Archive/Fall_2016/2.International%20Migration%20and%20Migration%20Theories_A.A.I.N.Wickramasinghe_W.%20Wimalaratane_SAJ%201\(5\).pdf](http://socialaffairsjournal.com/Archive/Fall_2016/2.International%20Migration%20and%20Migration%20Theories_A.A.I.N.Wickramasinghe_W.%20Wimalaratane_SAJ%201(5).pdf)

⁸ BIJAK, Jakub. Forecasting international migration: selected theories, models, and methods. In *CEFMR Working Paper* [online]. Varšava: Central European Forum for Migration Research, 2006, s. 56. ISSN 1732-0631. Dostupné na: http://www.cefmr.pan.pl/docs/cefmr_wp_2006-04.pdf

Obrázok č. 1: Rozdelenie migračných teórií podľa príslušnosti k vednému odboru

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe: BIJAK, Jakub. Forecasting international migration: selected theories, models, and methods. In CEFMR Working Paper [online]. Varšava: Central European Forum for Migration Research, 2006, s. 5. ISSN 1732-0631. Dostupné na: http://www.cefmr.pan.pl/docs/cefmr_wp_2006-04.pdf

1.2.1 Teória push a pull faktorov

Prvý predpoklad pre vytvorenie teórie ťahu a tlaku migrácie sa objavil už v 19. storočí v podobe takzvaných „zákonov migrácie“, ktoré boli sformulované Ernstom Georgom Ravensteinom v publikácii *The Laws of Migration*.⁹ Hoci sa Ravensteinova práca zamerala len na informácie získané z prieskumov v rámci Spojeného kráľovstva, urobil odvážny krok, keď na základe svojich pozorovaní sformuloval sériu siedmich "zákonov migrácie", hoci

⁹ CENKER, Michal. Migrácia a rozvoj v globálnom kontexte. In: *Rozvojové vzdelávanie: témy a metódy* [online]. Bratislava: Nadácia Pontis, 2014, č. 2., s. 196. ISBN 978-80-971310-2-9. Dostupné na: <https://www.nadaciapontis.sk/wp-content/uploads/2019/02/rozvoj-2014-blok-final.pdf>

niektoré z jeho zákonov zahŕňali niekoľko tvrdení, ktoré boli neskôr rozdelené do ďalších zákonov.¹⁰

Sedem pôvodných zákonov vyzeralo nasledovne:

1. *„Migranti sa pohybujú väčšinou na krátke vzdialenosti, čo vytvára migračné toky v smere do veľkých centier obchodu a priemyslu, ktoré migrantov absorbujú.*
2. *Väčšina migrácie sa uskutočňuje postupne, pričom smeruje z malých miest do industriálnych, miest, a miesta, ktoré ostanú voľné po emigrujúcich sa zaplnia migrantmi zo vzdialenejších miest, čo môžeme označiť za absorpčný proces.*
3. *Disperzný proces prebieha inverzne k absorpčnému, má však podobné črty ako absorpčný proces.*
4. *Každý migračný tok vyvoláva následný migračný „protitok“.*
5. *Pri migrácii na dlhšie vzdialenosti sa jedná predovšetkým o migráciu do veľkých obchodných a priemyselných centier.*
6. *Vidiecke obyvateľstvo má väčší sklon k migrácii ako mestské obyvateľstvo.*
7. *Ženy majú väčšiu tendenciu migrovať ako muži.“¹¹*

Teória „push“ a „pull“ faktorov tiež prezývaná ako teória ťahu a tlaku vychádza z myšlienky, že migračné pohyby sú poháňané silami, ktoré vyhánajú migrantov z krajín ich pôvodu („push faktory“) a silami, ktoré priťahujú migrantov do cieľových krajín („pull faktory“). Možno povedať, že „push a pull“ faktory sú dôvody pre emigráciu a imigráciu jednotlivcov.

Na Ravensteina nadviazal Everett Lee, ktorý v roku 1966 vypracoval komplexný model migrácie vo svojej práci A theory of migration, kde na príklade 2 krajín vysvetlil existenciu „push“ a „pull“ faktorov. Tieto faktory však nemusia mať výlučne ekonomický charakter ako tvrdil Ravenstein.

¹⁰ CORBETT, John. *Ernest George Ravenstein, The Laws of Migration, 1885* [elektronický zdroj]. Santa Barbara, [2003], online. 3 s. [cit. 2022-11-11]. Dostupné na: <https://escholarship.org/content/qt3018p230/qt3018p230.pdf>

¹¹ GALANSKÁ, Nina. Vybrané koncepty a teórie medzinárodnej migrácie a ich aplikácia na súčasné migračné toky. In *Almanach: Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky* [online]. Bratislava: Vydavateľstvo Ekonóm, 1.2. 2014, roč. 9, č. 1, s. 27. ISSN 1339-3502. Dostupné na: <https://fmv.euba.sk/RePEc/brv/almnch/A2014-2.pdf>

Podľa Leeho¹² sú takzvané „push faktory“, tie ktoré sú schopné prinútiť ľudí, aby sa odsťahovali z ich súčasného miesta pobytu inam, nasledujúce: nedostatok pracovných miest, nedostatočná zdravotná starostlivosť, strata bohatstva, diskriminácia, vojna, zastrasovanie, prírodné katastrofy, nedostatok politickej alebo náboženskej slobody, hladomor...

Fakt, že existujú faktory tlaku nemusí znamenať okamžitú migráciu. Aby došlo k migrácii, musia existovať aj ďalšie pozitívne faktory, ktoré migranta prilákajú do cieľovej krajiny a teda faktory ťahu. Medzi faktory ťahu ktoré vedú človeka k presťahovaniu sa do novej krajiny patria napríklad pracovné príležitosti, lepšie životné podmienky, vzdelanie, rodinné väzby ale aj lepšia zdravotná starostlivosť a bezpečnostné dôvody. Okrem už spomínaných faktorov môžu migráciu spôsobovať aj ďalšie dôležité faktory, akými sú vysoká miera nezamestnanosti alebo nízke mzdy v domovskej krajine. Naopak, politická stabilita, vysoké mzdy, hospodárska prosperita a možnosti plnohodnotného života v cieľovej krajine môžu pôsobiť ako silné pull faktory, ktoré priťahujú migrantov do cieľovej krajiny. Z pohľadu jednotlivých faktorov možno identifikovať hlavné kategórie „push“ a „pull“ faktorov, ktoré potom môžeme rozdeliť do troch hlavných skupín: ekonomické, environmentálne a kultúrne.¹³

Táto teória je jednou z najpopulárnejších teórií v rámci problematiky migrácie, ale stretáva sa aj s kritikou. Štefančík tvrdí, že teórii sa vyčíta zlyhávanie v momente, keď migračné procesy naďalej pretrvávajú, aj keď push a pull faktory už zanikli. Príkladom je situácia, ak v cieľovej krajine pretrváva pracovná migrácia aj napriek rastúcej nezamestnanosti.“¹⁴

¹² LEE, Everett S., A Theory of Migration [elektronický zdroj].Pennsylvánia, [1966], online. 49-52 s. [cit. 2022-12-11]. Dostupné na: <https://emigratecaportuguesa.files.wordpress.com/2015/04/1966-a-theory-of-migration.pdf>

¹³ PALÁT, Milan. Příčiny vzniku migrace a reflexe souvisejících teorií. In: *XVII. Mezinárodní kolokvium o regionálních vědách* [online].Brno: Katedra regionální ekonomie a správy v Brne, 2014, roč.XVII, č.1, str.710. ISBN 978-80-210-6840-7. Dostupné na:https://is.muni.cz/do/econ/soubory/katedry/kres/4884317/48596005/091_2014.pdf

¹⁴ ŠTEFANČÍK, Radoslav. Ekonomické a sociálne príčiny medzinárodnej migrácie v teoretickej reflexii. In: *Slovenská politologická revue : revue pre politický a občiansky život* [online].Trnava: Katedra politológie FF UCM v Trnave, 2010, roč. X, č. 4, str. 56. ISSN 1335-9096. Dostupné na: http://sjps.fsvucm.sk/Articles/10_4_3.pdf

1.2.2 Neoklasické teórie

Neoklasická teória sa prvýkrát objavila v 60. rokoch 20. storočia, Massey¹⁵ uvádza v rámci neoklasickej ekonómie dva prístupy – makroekonomický a mikroekonomický. K migrácii dochádza v dôsledku nerovnomerného rozdelenia práce a kapitálu a jej príčiny sa vysvetľujú dvoma prístupmi: mikroekonomickým prístupom, ktorý sa zameriava na úroveň jednotlivca, a makroekonomickým prístupom, ktorý zohľadňuje krajinu ako celok. Podľa makroekonomického prístupu je medzinárodná migrácia založená na rozdieloch v mzdách a príležitostiach medzi krajinami.

Migrácia je dôsledkom existujúcich nerovností na trhu práce a v príjmoch v jednotlivých krajinách. V období hospodárskeho rastu sa v mnohých krajinách stáva pracovná sila v porovnaní s kapitálom vzácnou, čo vedie k nerovnováhe v rozdelení výrobných faktorov a tlaku na zvyšovanie miezd. Naopak, v krajinách s prebytkom pracovnej sily a nízkou úrovňou miezd sa racionálne uvažujúci pracovníci snažia maximalizovať svoje mzdy a môžu sa rozhodnúť migrovať do krajín s nedostatkom pracovnej sily a vysokými mzdami. Migrácia pracovníkov do krajín s nedostatkom pracovnej sily a vysokými mzdami by mala postupne viesť k odstráneniu mzdových rozdielov. Po ich úplnom vyrovnaní sa migrácia úplne zastaví. Na prvý pohľad je zrejmé, že ide o pokus vysvetliť migráciu obmedzený na jednu oblasť, čo je zásadné zjednodušenie inak veľmi zložitého migračného javu.¹⁶

Neoklasický mikroekonomický prístup k chápaniu migrácie zdôrazňuje význam racionálneho rozhodovania jednotlivcov. Podľa tohto prístupu potenciálni migranti pred rozhodnutím, či sa presťahujú, starostlivo zvažujú potenciálne náklady a prínosy migrácie. Berú do úvahy faktory, ako sú očakávané mzdy v cieľovej krajine, životné náklady a sociálne a kultúrne rozdiely medzi domovskou a cieľovou krajinou. V tomto prístupe sa tiež uznáva,

¹⁵ MASSEY, Douglas S.- ARANGO Joaquin - HUGO Graeme- KOUAOUUCI- PELLEGRINO Adela - TAYLOR Edward. *Theories of International Migration: A Review and Appraisal* [elektronický zdroj]. New York,[1993], online. 433-434 s. [cit. 2022-11-12]. Dostupné na: https://isfcolombia.uniandes.edu.co/images/2019-intersemestral/14_de_junio/Theories_of_International_Migration.pdf

¹⁶ PALÁT, Milan. Příčiny vzniku migrace a reflexe souvisejících teorií. In: *XVII. Mezinárodní kolokvium o regionálních vědách* [online]. Brno: Katedra regionální ekonomie a správy v Brne, 2014, roč.XVII, č.1, str.711. ISBN 978-80-210-6840-7. Dostupné na: https://is.muni.cz/do/econ/soubory/katedry/kres/4884317/48596005/091_2014.pdf

že migrácia je do veľkej miery spôsobená existujúcimi nerovnosťami na trhoch práce v jednotlivých krajinách.¹⁷

Podľa tejto teórie by ľudia z chudobnejších krajín s nižšími mzdami migrovali do bohatších krajín s vyššími mzdami a po odstránení rozdielov by sa migrácia zastavila. To však nevysvetľuje napríklad mnohé rastúce alebo stagnujúce migračné toky medzi krajinami s nižšími príjmami alebo naopak medzi hospodársky rozvinutými krajinami. „*Neoklasickým teóriám sa vyčíta aj prílišné zjednodušovanie a zovšeobecňovanie*“¹⁸. Neoklasická ekonómia sa teda zaoberá len jednou z ekonomických príčin migrácie bez toho, aby zdôraznila, že zahŕňa mnoho ďalších dôležitých ekonomických a neekonomických aspektov.

1.2.3 Teória sociálnych sietí

Po príchode do cieľovej krajiny sa každý prisťahovalec snaží nájsť skupinu, ktorá by bola kultúrne podobná tej jeho. Osobné vzťahy, ktoré medzi sebou vytvárajú migranti, bývalí migranti, ale aj ľudia zostávajúci doma, zvyšujú pravdepodobnosť pracovnej migrácie, ktorá môže mať reťazový charakter.¹⁹ V metropolách po celom svete nájdeme mestské štvrte, ktoré boli vytvorené prisťahovalcami medzi ktorými existovali silné rodinné putá napr. „Little Italy“ v New Yorku alebo „Little Havana“ v Miami. V takýchto prípadoch je migrácia poháňaná nielen vidinou vyšších miezd v cieľovej krajine, ale aj už existujúcou širokou sociálnou základňou medzi prisťahovalcami, ktorí zdieľajú silné väzby na ich krajinu pôvodu. To či sa imigrant rozhodne trvalo zostať v cieľovej krajine môže mať rozličné podoby. Rozhodnutie môže ovplyvniť mnoho faktorov, najmä imigračná politika cieľovej krajiny, skutočnosť, či sú prisťahovalci akceptovaní domácim obyvateľstvom, ale v konečnom dôsledku aj názor samotného prisťahovalca.

¹⁷ PALÁT, Milan. Příčiny vzniku migrace a reflexe souvisejících teorií. In: *XVII. Mezinárodní kolokvium o regionálních vědách* [online]. Brno: Katedra regionální ekonomie a správy v Brně, 2014, roč. XVII, č. 1, str. 711-712. ISBN 978-80-210-6840-7. Dostupné na: https://is.muni.cz/do/econ/soubory/katedry/kres/4884317/48596005/091_2014.pdf

¹⁸ ŠTEFANČÍK, Radoslav. Ekonomické a sociálne príčiny medzinárodnej migrácie v teoretickej reflexii. In: *Slovenská politologická revue : revue pre politický a občiansky život* [online]. Trnava: Katedra politológie FF UCM v Trnave, 2010, roč. X, č. 4, str. 63. ISSN 1335-9096. Dostupné na: http://sjps.fsvucm.sk/Articles/10_4_3.pdf

¹⁹ MASSEY, Douglas S.- ARANGO Joaquin - HUGO Graeme- KOUAOUICI Ali- PELLEGRINO Adela - TAYLOR Edward. *Theories of International Migration: A Review and Appraisal* [elektronický zdroj]. New York, [1993], online. 448 s. [cit. 2022-11-06]. Dostupné na: https://isfcolombia.uniandes.edu.co/images/2019-intersemestral/14_de_junio/Theories_of_International_Migration.pdf

Významnú rolu pri rozhodovaní o odchode z krajiny pôvodu hrajú príbuzenské vzťahy. Podľa teórie sietí je teda každý migrant interpersonálne prepojený so svojou rodinou, priateľmi a známymi a na základe týchto prepojení vytvára sociálnu sieť. Sociálna sieť uľahčuje adaptáciu migrantom v ich novom prostredí. Kiner tvrdí, že „*existencia kvalitných sociálnych sietí znižuje negatívne dôsledky migrácie a zvyšuje jej potenciálne prínosy.*“²⁰ Práve tým, že sa nádejní migranti spoja s prvotnými získajú pocit väčšej istoty. Zároveň však vytvorené sociálne siete môžu byť zdrojom nelegálnej migrácie.

Aj táto teória, podobne ako tá predchádzajúca, sa stala terčom kritiky. Podľa Štefančíka mnohé štúdie ukazujú, že len malé percento migrantov uvádza ako primárny dôvod pre migráciu sociálne vzťahy. Hlavnou príčinou sú stále ekonomické a politické faktory a úzke rodinné vzťahy robia naopak migráciu na novom mieste menej atraktívnu.²¹

1.2.4 Teória duálneho trhu práce

Teória duálneho trhu práce bola po prvýkrát sformulovaná v roku 1979 americkým ekonómom M. J. Piore. Teória duálneho trhu práce sa zameriava na dopyt po práci v cieľových krajinách a na nábor pracovníkov z rozvojových krajín. Autor teórie predpokladá existenciu dvoch trhov v ekonomike – primárny a sekundárny.²² Primárny trh sa vyznačuje lepšími pracovnými podmienkami, možnosťou kariérneho rastu a vyššími mzdami. Tento trh sa zameriava prevažne na zamestnávanie kvalifikovaných pracovníkov. V ekonomike, ale existuje aj sekundárny trh, ktorý sa zameriava hlavne na zamestnávanie pracovníkov s nižším mzdovým ohodnotením, a teda na lacnú pracovnú silu. Pri sekundárnom trhu práce možno pozorovať častejšiu fluktuáciu, nízke mzdy a tiež absentujúce sociálne benefity. Sekundárny sektor je pre domácich pracovníkov nezaujímavý, naberajú pocit, že sú preň až príliš "prekvalifikovaní", pracovníci, ktorí obsadzujú tieto pracovné miesta majú nízke postavenie

²⁰ KINER, Andrej. (2020). Vybrané teoretické prístupy k migrácii a ich aplikácia na migračné toky srbských Slovákov smerujúcich na Slovensko. In: *Ekonomické, politické a právne otázky medzinárodných vzťahov 2020* [online]. Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2020, s. 225. ISSN 2585-9404. Dostupné na: https://fmv.euba.sk/www_write/files/veda-vyskum/konferencie-virt/2020/virt_2020_1.pdf

²¹ ŠTEFANČÍK, Radoslav. Ekonomické a sociálne príčiny medzinárodnej migrácie v teoretickej reflexii. In: *Slovenská politologická revue : revue pre politický a občiansky život* [online]. Trnava: Katedra politológie FF UCM v Trnave, 2010, roč. X, č. 4, str. 69. ISSN 1335-9096. Dostupné na: http://sjps.fsvucm.sk/Articles/10_4_3.pdf

²² LIDÁK, Ján. Vybrané koncepty a teórie medzinárodnej migrácie a ich aplikácia na súčasné migračné toky. In: *Almanach: Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky* [online]. Bratislava: Vydavateľstvo Ekonóm, 2009, roč. 4, č. 1, s. 7. ISSN 1337-0715. Dostupné na: https://fmv.euba.sk/www_write/files/dokumenty/veda-vyskum/almanach/Almanach_2_2009.pdf

v spoločnosti a taktiež neprestávajú možnosť kariérneho rastu. Preto môže v tomto segmente existovať vysoká nezamestnanosť, ktorú ale vyplnia migranti zo zahraničia. Otázku sociálneho postavenia v cieľovej krajine sa nezaoberajú, a to nielen preto, že rozdiel v zárobkoch v krajine pôvodu a v zahraničí je vysoký, ale napríklad aj preto, že situáciu v tejto pozícii považujú za prechodné obdobie. Mnohí migranti očakávajú, že si postupom času nájdu zamestnanie mimo tohto neatraktívneho odvetvia.²³

²³ ŠALGOVIČOVÁ, Nataša. Zmeny na trhu práce z pohľadu duálneho prístupu. In *AUC Philosophica et Historica* [online]. Praha: Vydavateľstvo Karolinum, 2006, č.1, s.90. ISSN 0567-8293. Dostupné na: https://karolinum.cz/data/clanek/4791/PheH_2006_1_0079.pdf

2. Ciele a metodika práce

Primárnym cieľom bakalárskej práce je identifikácia hlavných príčin a dôsledkov emigrácie zo Slovenskej republiky v rokoch 2012-2021. Vzhľadom na rozsiahly charakter tejto problematiky sme si stanovili jednotlivé hľadiská, z ktorých sme dôsledky skúmali, a to ekonomické, demografické politické a sociálne. Okrem toho sme si stanovili aj dva čiastkové ciele:

1. Prehľadné spracovanie jednotlivých teoretických smerov, ktoré skúmajú migráciu a predovšetkým jej príčiny
2. Zmapovanie jednotlivých míľnikov v histórii Slovenska, ktoré viedli k migračným vlnám

Na dosiahnutie stanovených cieľov sme využili primárne štatistické údaje Štatistického úradu SR a Svetovej banky. Taktiež sme sa opierali o závery Bahnu, Raticu, Divinského či Svetoňa.

Z metodologického hľadiska sme v práci používali najmä metódu analýzy, ale aj metódu syntézy a opisu. Prostredníctvom analýzy sme na základe rôznych štatistík a štúdií zistili dôsledky emigrácie na Slovensko. V štvrtej kapitole sme komparatívnou metódou skúmali jednotlivé dôvody emigrácie Slovákov do zahraničia v rokoch 2012 až 2021. Metódu opisu sme použili najmä v prvej kapitole, kde sme pomocou nej opísali typy migrácie, ako aj jej teórie.

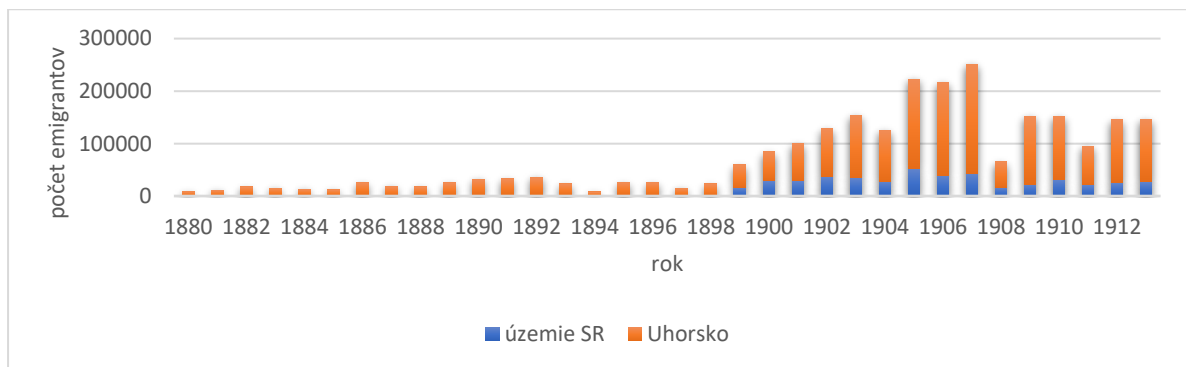
Za limity práce považujeme hlavne nedostatok dostupnej literatúry, ktorá by sa venovala problematike emigrácie zo Slovenska, keďže väčšina literatúry sa zameriava práve na imigráciu, alebo migráciu ako celok. Problémom bolo aj získanie relevantných informácií, mnoho štatistík za vyst'ahovanie považuje až proces, keď si daná osoba odhlási miesto trvalého pobytu, no mnoho ľudí tak nerobí, a preto sú počty odídencom častokrát vzdialené od reality.

3. Vývoj emigrácie zo Slovenskej republiky

Ako je už z histórie známe, Slovenská republika bola súčasťou viacerých štátnych útvarov. V rokoch 1000-1918 patrila k mnohonárodnostnému Uhorsku a neskôr v rokoch 1918-1992 k Československu. Vzhľadom na túto skutočnosť, je ťažké uviesť presné čísla počtu emigrantov odchádzajúcich z jednotlivých útvarov. Prvá veľká vlna emigrácie sa začala v roku 1880 a trvala až do roku 1918, teda do rozpadu Uhorska. Svetoň poukazuje na fakt, že „z tohto obdobia neexistuje v Uhorsku žiadna vystáhovalecká štatistika a k dispozícii sú iba údaje o registráciách amerických prístavných úradov, ktorých spoľahlivosť sa zvýšila najmä po sprísnení podmienok prisťahovania koncom 19. storočia.“²⁴ Prvú štatistiku emigrácie začala zhromažďovať uhorská vláda až od roku 1899.

V prvej emigračnej vlne smerovali vystáhovanci predovšetkým do USA. USA prešli v 19. storočí prudkým priemyselným rozvojom, ktorý si vyžadoval veľké množstvo pracovných síl. Práve práca sa stala hlavným dôvodom odchodu emigrantov v tomto čase. Vystáhovalectvo z územia Slovenskej republiky do USA v čase prvej vystáhovaleckej vlny možno označiť za masovú emigráciu, ľudia migrovali za vidinou lepšieho života a mali na to výborné podmienky, keďže zo strany USA neexistovali takmer žiadne regulačné prekážky.²⁵

Graf č. 1 : Vystáhovalectvo do USA z Uhorska a z územia SR

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe: BAHNA, Miroslav. Migrácia zo Slovenska po vstupe do Európskej únie. 1 vyd. Bratislava: Veda, 2011. 56 s. ISBN 978-80-224-1196-7.

²⁴ SVETOŇ, Ján. Slovenské vystáhovalectvo v období uhorského kapitalizmu. In *Vývoj obyvateľstva na Slovensku - Výber z diela k nedožitém 65. narodeninám*. Bratislava: Nakladateľstvo Epoque, 1970, s. 189.

²⁵ BAHNA, Miroslav. *Migrácia zo Slovenska po vstupe do Európskej únie*. 1 vyd. Bratislava: Veda, 2011. 53 s. ISBN 978-80-224-1196-7.

Graf zobrazuje vysta'ahovalectvo do USA z Uhorska a z územia Slovenskej republiky v rokoch 1880 až 1913. Migračný tok dosiahol vrchol v roku 1907, keď krajinu opustilo 209 169 osôb, z toho 42 041 Slovákov.²⁶ V rokoch 1880-1913 sa z Uhorska vysta'ahovali viac ako 2 milióny ľudí. Z územia Slovenskej republiky to bolo vyše 450 000 osôb, čo predstavuje skoro štvrtinu všetkých vysta'ahovaných osôb. Kriglerová tvrdí, že „*tretina všetkých vysta'ahovalcov z Uhorska pochádzala z hornouhorských žúp, teda z územia dnešného Slovenska.*“²⁷ Roky 1914-1918 sa v grafe neuvádzajú z dôvodu trvania prvej svetovej vojny. Začatím prvej svetovej vojny v roku 1914 sa migrácia celkom pozastavila, čo trvalo až do jej konca v roku 1918.

Rok 1918 je pre Slovenskú republiku dôležitým rokom, pretože práve v danom roku zaniklo Uhorsko a vznikla prvá Československá republika. Evidencia počtu vysta'ahovaných osôb z Československej republiky bola zaznamenávaná z viacerých zdrojov, no výsledky štatistík sa nezaobišli bez nedostatkov. Údaje boli zbierané z evidencie o vybraných vysta'ahovaleckých pasoch a hlásení plavebných spoločností o osobách prevzatých na dopravu do zámoria, od roku 1926 sa zbierali aj údaje z evidencie pohraničnej pasovej kontroly a od 1927 roku aj výkazy vysta'ahovaleckej stanice v Prahe-Libni.²⁸

Druhá vlna emigrácie sa datuje po skončení prvej svetovej vojny, teda od roku 1919 až do roku 1938. Spojené štáty americké zaviedli reštrikčné opatrenia v podobe zavedenia kvót pre Československú republiku platné od 3. júna 1921 vo výške 14 269, od 1. júla 1924 len vo výške 3073 a od roku 1929 až do roku 1965 vo výške 2 874.²⁹ Tieto kvóty mali za následok presmerovanie migrácie zo Slovenskej republiky do iných krajín, najmä do krajín Európy, ale aj do Kanady a štátov Latinskej Ameriky. Kvóty sa často prekročovali, v dôsledku čoho prichádzalo k častým deportáciám z USA. USA sa snažilo týmto krokom zabrániť masovej emigrácii, čo sa im v konečnom dôsledku podarilo. V tridsiatych rokoch 20. storočia

²⁶ BAHNA, Miroslav. *Migrácia zo Slovenska po vstupe do Európskej únie*. 1 vyd. Bratislava: Veda, 2011. 54 s. ISBN 978-80-224-1196-7.

²⁷ KRIGLEROVÁ GALLOVÁ, Elena a VYLITOVÁ Romana. Migranti. In *MULTI-KULTI na školách* [online]. Bratislava: Nadácia Milana Šimečku, 2007. 192 s. ISBN 80-89008-21-6. Dostupné na: https://ec.europa.eu/migrant-integration/sites/default/files/2010-07/doc1_15062_534280747.pdf

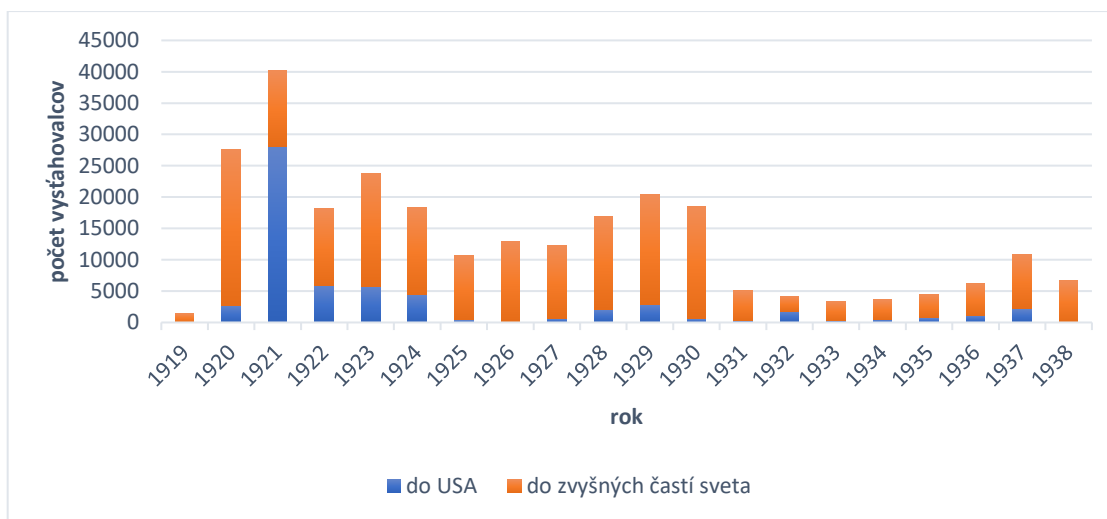
²⁸ SVETOŇ, Ján. Slovenské vysta'ahovalectvo v období uhorského kapitalizmu. In *Vývoj obyvateľstva na Slovensku - Výber z diela k nedožitým 65. narodeninám*. Bratislava: Nakladateľstvo Epoque, 1970, s. 214.

²⁹ BAHNA, Miroslav. *Migrácia zo Slovenska po vstupe do Európskej únie*. 1 vyd. Bratislava: Veda, 2011. 55 s. ISBN 978-80-224-1196-7.

migrácia opäť zaznamenala pokles a to v dôsledku veľkej hospodárskej krízy, ktorá ovplyvnila dianie na celom svete.

V druhej emigračnej vlne sa zo Slovenskej republiky vystaňovalo celkovo 204 993 osôb, čo je v porovnaní s údajmi z grafu č. 1 takmer o polovicu menej, ako v prvej emigračnej vlne. Graf č. 2 znázorňuje vystaňovalectvo zo Slovenskej republiky po vzniku Československej republiky, pričom sa rozlišuje, či išlo o emigráciu do USA alebo do zvyšných častí sveta. Z grafu vyplýva, že v tomto období došlo k výraznému poklesu emigrácie do USA, Slováci si vybrali skôr iné krajiny.

Graf č. 2: Vystaňovalectvo zo SR po vzniku ČSR

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe: BAHNA, Miroslav. Migrácia zo Slovenska po vstupe do Európskej únie. 1 vyd. Bratislava: Veda, 2011. 56 s. ISBN 978-80-224-1196-7.

Po vzniku Československej republiky sa pochopiteľne zintenzívnila pracovná migrácia zo Slovenskej republiky do Česka. Je to najmä kvôli jazykovej, kultúrnej a geografickej blízkosti. Svetoň, podľa údajov zo sčítania ľudu v rokoch 1921 a 1930, uvádza nasledujúce počty, v roku 1921 sa na území Česka nachádzalo 15 630 a v roku 1930 44 052 Slovákov československej príslušnosti.³⁰ Nepochybne bol hlavným motívom emigrácie práve ekonomický faktor.

³⁰ SVETOŇ, Ján. Slovenské vystaňovalectvo v období uhorského kapitalizmu. In *Vývoj obyvateľstva na Slovensku - Výber z diela k nedožitým 65. narodeninám*. Bratislava: Nakladateľstvo Epoque, 1970, s. 214.

Významným rokom svetových dejín bol rok 1939, kedy prišlo ku vypuknutiu druhej svetovej vojny. Presné údaje o počte emigrantov z ČSR z vojnového obdobia nie sú známe. Ide teda iba o odhady odborníkov, ktorí sa opierajú o štatistiku poklesu počtu obyvateľov v rokoch 1939 až 1945, ktorá predstavovala asi 276 000 ľudí. Odborníci, ale tvrdia, že počet emigrantov z nášho územia v tomto období nebol príliš veľký a pohyboval sa na hranici 3,4 až 3,7 tisíc ľudí. Príčinou obrovského poklesu obyvateľstva v tomto období teda nebola masová emigrácia, ale deportácie obyvateľstva prevažne židovského pôvodu.³¹ Nútená migrácia sa nedotkla iba židovských rodín, dotkla sa aj iných skupín obyvateľstva a to napríklad rómskych rodín, ale aj nemeckého a maďarského obyvateľstva, ktoré žilo na území Československa.³²

3.1 Emigrácia v období rokov 1945-1989

V roku 1945 prišlo k prehre nacistického Nemecka a k ukončeniu druhej svetovej vojny. Vojnou zničené európske štáty dúfali v mier, slobodu a prosperitu. Podľa Raticu *„mohutné migračné vlny od polovice 19. do polovice 20. storočia, podmienené jednak zlou hospodárskou situáciou niektorých sociálnych skupín, neskôr politickými a sociálnymi dopadmi dvoch svetových vojen, zaznamenali kvantitatívny vrchol migračných pohybov z územia Slovenska.“*³³ V rokoch 1945 až 1989 mali na vôľu obyvateľov Československa emigrovať do zahraničia významný vplyv dve udalosti. Prvou z nich bol komunistický prevrat vo februári 1948, ktorý viedol k zrušeniu všetkých demokratických inštitúcií, a druhou uvoľnenie hraníc v roku 1968, ktoré umožnilo vlnu povojnovej emigrácie po vpáde vojsk Varšavskej zmluvy.

Obdobie komunizmu v Československu predstavovalo nemožnosť odlišných politických názorov alebo náboženskej slobody. Mnohé politické osobnosti z predchádzajúcej éry boli prenasledované, odsúdené vo fiktívnych procesoch a dlhodobo

³¹ IVANČÁK, Daniel. Slováci vo svete: Kam všade v minulosti emigrovali a kde ich v súčasnosti žije najviac?. In *Aktuality* [online]. 13.8.2022. [cit. 2022-11-12]. Dostupné na: <https://www.aktuality.sk/clanok/E2M51aT/slovaci-vo-svete-kam-vsade-v-minulosti-emigrovali-a-kde-ich-v-sucasnosti-zije-najviac/>

³² SÁPOSOVÁ, Zuzana a ŠUTAJ, Štefan. Migrácia a národnostná štruktúra obyvateľstva Slovenska. In *Povojnové migrácie a výmena obyvateľstva medzi Československom a Maďarskom* [online]. Prešov: Universum-EU, 2010, 73s. ISBN 9978-80-89046-64-5. Dostupné na: <https://svusav.sk/storage/uploads/publikacie/pdf/povojnove-migracie.pdf>

³³ RATICA, Dušan. *E/Migrácie a Slovensko: Fenomén emigrácie zo Slovenska v 2. polovici 20. storočia*. Bratislava: Ústav etnológie SAV, 2006. 17 s. ISBN 80-88997-32-1.

väznené či popravené.³⁴ Osoby spojené s nedemokratickou diktatúrou Hlinkovej slovenskej ľudovej strany odišli zo slovenskej časti obnoveného Československa hneď po druhej svetovej vojne, resp. ešte pred jej skončením. Niektorých z nich okupačné úrady zadržali a z emigrácie poslali späť do Československa, napríklad bývalého prezidenta Jozefa Tisa. Tiso bol uznaný vinným a v dôsledku toho bol v roku 1947 popravený. Mnohí bývalí politickí predstavitelia prvej Slovenskej republiky odmietli koncepciu návratu do Československa, keďže mali legitímne dôvody obávať sa o svoj život.³⁵

Komunizmus predstavoval totalitný nedemokratický režim, všetok súkromný majetok bol znárodnený, ideálom bola tzv. robotnícka trieda, Ľudia, ktorí sa postavili proti režimu, boli odsúdení, nemali nárok na prácu či vzdelanie, žili v strachu, že budú falošne obvinení a odsúdení. Množstvo ľudí sa preto snažilo v tomto období z krajiny utiecť, avšak nebolo to ľahké. Hlavní predstavitelia živilí v ľuďoch myšlienku, že socialistický režim je ten najspravodlivejší režim. Osoba ktorá chcela natrvalo odísť sa stávala nepriateľom štátu. Množstvo ľudí to ale neodradilo, a preto častokrát dochádzalo k tajným prechodom cez štátne hranice.

Presné počty vystaňovalcov za obdobie 1948-1967 neexistujú. Ratica uvádza celkové číslo 255 000 pri čom najväčšia intenzita bola v rokoch 1948-1950, kedy utieklo 23 354 osôb. V ďalších rokoch sa počet emigrantov podľa neho znižoval, nakoľko prišlo k nastoleniu tvrdších opatrení. Ratica ďalej tvrdí, že v rokoch 1954-1963 išlo o 2587 občanov, ktorí emigrovali. Situácia sa začala meniť v 60.-tych rokoch kedy prišlo k uvoľneniu politickej situácie. Sa so služobnými cestami a turistickými zájazdmi, z ktorých sa mnoho občanov nevrátilo späť.³⁶

Druhou významnou historickou udalosťou, ktorá ovplyvnila emigráciu, bol pokus Alexandra Dubčeka od januára 1968 o vytvorenie "socializmu s ľudskou tvárou", ktorého hlavným cieľom bola demokratizácia štátu, a teda spravodlivé súdne procesy, oslabenie

³⁴ TELIŠČÁKOVÁ, Dagmar. Aké boli päťdesiate roky? Kruté aj plné nádeje. In *Pravda* [online]. 05.03.2017. [cit. 2022-12-12]. Dostupné na: <https://zurnal.pravda.sk/spolocnost/clanok/421317-ake-boli-patdesiate-roky-krute-aj-plne-nadeji/>

³⁵ ŠTEFANČÍK, Radoslav a SERESOVÁ, Katarína. Studená vojna v dobovej tlači, pohľady západných a východných médií na emigrantov z Československa. In *Almanach : aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky* [online]. Bratislava: EKONÓM EU v Bratislave, 2021, roč. 16, č. 1, s. 59-60. ISSN 1339-3502. Dostupné na: <https://www.proquest.com/docview/2619677674?pq-origsite=gscholar&fromopenview=true>

³⁶ RATICA, Dušan. *E/Migrácie a Slovensko: Fenomén emigrácie zo Slovenska v 2. polovici 20. storočia*. Bratislava: Ústav etnológie SAV, 2006. 29-30 s. ISBN 80-88997-32-1.

cenzúry, otvorené diskusie o politických, hospodárskych či sociálnych otázkach. Dubčekov pokus však zmarila invázia vojsk Varšavskej zmluvy v roku 1968, ktorá priniesla návrat k dovtedajším spoločenským procesom v republike, k totalitnému politickému usporiadaniu. Nespokojnosť a sklamanie obyvateľov viedlo k rastúcej emigrácii práve do demokratických krajín. Od augusta 1968 do konca roka 1969 odišlo z Československa 103 910 občanov.³⁷ Hranice sa napokon uzatvorili, ale emigrácia stále pokračovala v 70. aj 80. rokoch, ale už v oveľa menšej miere.

V období medzi rokmi 1969 a 1988 nastalo obdobie, ktoré nazývame obdobím normalizácie. Nebolo žiadnym tajomstvom, že komunistický režim porušoval ľudské práva, hoci sa podpisom medzinárodnej dohody Záverečného aktu Konferencie o bezpečnosti a spolupráci v Európe v Helsinkách zaviazali, že ich nebudú porušovať. V reakcii na tieto zločiny sa československí umelci rozhodli podpísať Chartu 77, ktorá vznikla špeciálne s cieľom upozorniť na porušovanie ľudských práv v Československej socialistickej republike. Vláda začala proti Charte 77 zúrivú ofenzívu. Pod krycím názvom "Akcia Asanácia" viedla tajná služba ŠtB kampaň zastrašovania a odvety proti signatárom Charty 77. Jej hlavným cieľom bolo presvedčiť signatárov, aby sa z krajiny vystaňovali. Po podpise Charty opustilo Československo 15 % signatárov - teda približne 280 signatárov.³⁸

3.2 Odchod zo Slovenskej republiky po 1989

Po páde komunizmu v dôsledku "nežnej revolúcie" v roku 1989 bolo už len veľmi ťažko odhadnúť počty emigrantov, pretože ľudia zrazu získali slobodu pohybu a mohli sa slobodne rozhodnúť, či zostanú v zahraničí dlhšie alebo úplne emigrujú. Slovenská republika po páde komunizmu čelila náročnému prechodu na trhovú ekonomiku, ktorý viedol k vysokej nezamestnanosti, nízkym mzdám a celkovej hospodárskej nestabilite. Mnohí Slováci verili, že v iných krajinách, najmä v západnej Európe, kde boli vyššie mzdy a väčší dopyt po práci, budú mať lepšie príležitosti na svoj ďalší rozvoj. Migrácia tak už nemala politický, ale skôr ekonomický charakter.

³⁷ ŠPETKO, Jozef. *Slovenská politická emigrácia v 20. storočí jej vzťahy k českej emigrácii a k Čechom*. Praha: Danubius, 1994. 85 s. ISBN 80-901768-2-8.

³⁸ NAVARA, Luděk. Abeceda komunistických zločinů: Od „androše“ k Asanaci. In *idnes* [online]. 3.1. 2009. [cit. 2022-12-12]. Dostupné na: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/abeceda-komunisticky-zlocinu-od-androse-k-asanaci.A090102_155231_domaci_ton

Viacere migračné pohyby boli motivované faktom rozdelenia Československa na samostatnú Slovenskú a Českú republiku v roku 1993, keď došlo k výmene osôb medzi oboma republikami.³⁹ V roku 1993 odišlo do Českej republiky 7 276 Slovákov z celkového počtu 7 355 vyst'ahovaných.⁴⁰

Postkomunistické obdobie so sebou prinieslo možnosti a spôsoby, ako sa zamestnať v západnej EÚ dôvodom mnohých migrujúcich žien do Rakúska, Nemecka alebo Spojeného kráľovstva sa stali au pair pobyty.⁴¹

Koncom 90.-tych rokov sa emigrácia zo Slovenskej republiky mierne spomalila, pretože sa začala zlepšovať hospodárska situácia krajiny a začali sa prípravy na vstup do EÚ.

Vstup Slovenskej republiky do EÚ v roku 2004 bol v zmysle migrácie zo Slovenskej republiky prelomový. Rástli nielen počty vyst'ahovalcov, ale aj prisťahovalcov. Po máji 2004 už nebolo potrebné mať pracovné víza či osobu, ktorá by pomohla so zabezpečením práce na v západných krajinách únie, ako to bolo dovtedy. Ľudia získali slobodu a mohli sa pohybovať v rámci krajín Únie bez obmedzení. Najviac slovenských emigrantov smerovalo v období 2004-2008 do Českej republiky, približne 40 % všetkých vyst'ahovalcov. Ďalšími obľúbenými destináciami sa stali Nemecko, Taliansko, Veľká Británia, Rakúsko, Švajčiarsko, Kanada a v roku 2007 sa k nim pridalo aj Írsko. Celkovo si v rozmedzí rokov 2004-2008 odhlásilo svoj trvalý pobyt okolo 7 000 osôb. Tento údaj je však len približný a odhaduje sa, že v skutočnosti bol niekoľkonásobne vyšší, ale keďže mnohí občania si neplnia zákonnú povinnosť odhlásiť sa z trvalého pobytu, tieto údaje sú nepresné.⁴²

Slovenská republika touto emigráciou veľmi utrpela. Mladí a kvalifikovaní odborníci vo veľkom počte opúšťali krajinu, čo viedlo k odlivu mozgov a sťažilo konkurencieschopnosť Slovenskej republiky v globálnej ekonomike. Emigrácia spôsobila aj

³⁹ RATICA, Dušan. *E/Migrácie a Slovensko: Fenomén emigrácie zo Slovenska v 2. polovici 20. storočia*. Bratislava: Ústav etnológie SAV, 2006. 96 s. ISBN 80-88997-32-1.

⁴⁰ DIVINSKÝ, B. *Zahraničná migrácia v Slovenskej republike – stav, trendy, spoločenské súvislosti*. Bratislava: Friedrich Ebert Stiftung, 2005. 216 s. ISBN 80-89149-04-9.

⁴¹ BAHNA, Miroslav. *Súčasná migrácia zo Slovenska v historickej perspektíve* [online]. 7.12.2011. [cit. 2022-12-22]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/migrant-integration/sites/default/files/2011-12/doc1_24632_892036049.pdf

⁴² DIVINSKÝ, Boris. *Migračné trendy v Slovenskej republike po vstupe krajiny do EÚ (2004-2008)*. Bratislava: IOM Medzinárodná organizácia pre migráciu, 2009. 24 s. ISBN: 978-80-970274-2-1.

demografickú nerovnováhu, pričom vo vidieckych oblastiach došlo k prudkému poklesu počtu obyvateľov.

3.3 Vyst'ahovalectvo po roku 2010 do roku 2022

Emigrácia zo Slovenskej republiky po roku 2010 sa v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi výrazne zmenila. Hlavné dôvody emigrácie boli stále ekonomické, ako napríklad nezamestnanosť, nízke mzdy a horšie pracovné podmienky. K týmto príčinám sa však pridali aj ďalšie faktory, ako je politická nestabilita, nízka kvalita verejných služieb a nespokojnosť s celkovou kvalitou života. Výraznejšia bola aj emigrácia mladých ľudí za lepším vzdelaním. Od roku 1998 do roku 2012 sa počet slovenských študentov študujúcich v zahraničí zvýšil viac ako desaťnásobne, z 3 400 na 36 200.⁴³ Toto vysoké číslo je výsledkom neustáleho zvyšovania počtu slovenských študentov v Českej republike, najmä od roku 1999, keď bola podpísaná zmluva medzi Slovenskou a Českou republikou o bezplatnom štúdiu Slovákov v zahraničí. Tempom nárastu popularity predbehla Českú republiku len Veľká Británia, kde v roku 1998 študovalo len 74 slovenských občanov a v roku 2012 už 3 000 Slovákov.⁴⁴

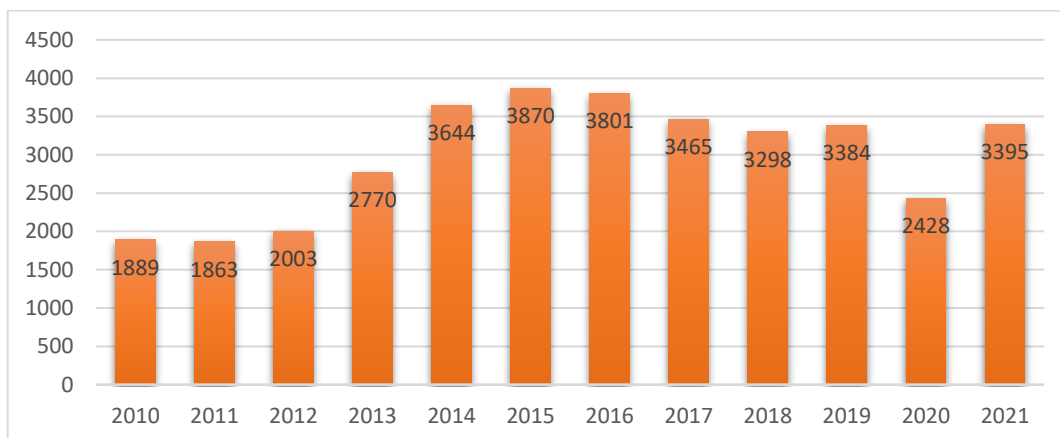
Na základe oficiálnych údajov o počte Slovákov žijúcich v zahraničí, ktoré spracováva Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí, možno konštatovať, že k 1. máju 2021 žilo v zámorí (Austrália, Argentína, Spojené kráľovstvo, Kanada, USA, Škandinávске krajiny, Izrael, Cyprus) a v západnej Európe oficiálne viac ako 1 150 268 Slovákov, pričom odborné odhady sa pohybujú v rozmedzí 1 810 000 - 1 900 000 osôb. Najviac slovenských občanov sa nachádza v susednej Českej republike, USA, Veľkej Británii, Kanade, Nemecku, Rakúsku, Maďarsku a Srbsku.⁴⁵

⁴³ SITA. Slováci chcú študovať v zahraničí, odchádzajú najmä deti vzdelaných rodičov. In *Pravda* [online]. 17.04.2015. [cit. 2023-1-1]. Dostupné na: <https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/352298-slovaci-chcu-studovat-v-zahranici-odchadzaju-najma-deti-vzdelanych-rodicov/>

⁴⁴ SITA. Slováci chcú študovať v zahraničí, odchádzajú najmä deti vzdelaných rodičov. In *Pravda* [online]. 17.04.2015. [cit. 2023-1-1]. Dostupné na: <https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/352298-slovaci-chcu-studovat-v-zahranici-odchadzaju-najma-deti-vzdelanych-rodicov>

⁴⁵ ÚRAD PRE SLOVÁKOV ŽIJÚCICH V ZAHRANIČÍ. Aktuálny počet Slovákov žijúcich v zahraničí [online]. [cit. 2023-1-3]. Dostupné na: <https://www.uszz.sk/pocty-a-odhady/>

Graf č. 3: Celkový počet vyst'ahovaných osôb zo SR v časovom období 2010- 2021

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe: ŠTATISTICKÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Demografia a sociálna štatistika: My v číslach. Pohyb obyvateľstva 2021. Bratislava: Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2022, 28-29s. ISBN 978-80-8121-887-3.

Na základe grafu, ktorý je zostavený z dostupných štatistických údajov vydávaných každoročne Štatistickým úradom Slovenskej republiky, je možné pozorovať kolísavú tendenciu emigrácie zo Slovenskej republiky v rozmedzí rokov 2010-2021. Hlavnými cieľovými krajinami slovenských emigrantov sú najmä krajiny EÚ, ako napríklad Česká republika, Nemecko, Rakúsko ale napríklad aj Írsko.⁴⁶ Výrazný pokles v grafe možno pozorovať až v roku 2020, kedy zo Slovenskej republiky odišlo najmenej ľudí, pričom možno predpokladať, že dôvodom výrazného poklesu bola pandémia Covid-19, ktorá so sebou priniesla tvrdé obmedzenia týkajúce sa vycestovania do zahraničia. Na emigráciu mal v roku 2020 vplyv aj Brexit. Spojené Kráľovstvo bolo jednou z najobľubovanejších destinácií slovenských migrantov, najmä kvôli vyšším mzdám a lepším pracovným podmienkam, svoj pracovný trh otvorila Veľká Británia už v roku 2004 bez zavedenia prechodných opatrení. Mnohí Slováci sa obávali vplyvu Brexitu na ich možnosť pracovať alebo študovať v Spojenom kráľovstve, preto sa rozhodli presťahovať sa tam ešte pred nadobudnutím účinnosti zmien, čo dokazujú aj štatistiky Štatistického úradu SR, podľa ktorých bola emigrácia v roku 2019 dvakrát vyššia ako v nasledujúcom roku 2020. Rok 2021 sa stále niesol v znamení pandémie, čo znamenalo pretrvávajúce obmedzenia v rámci cestovania, no napriek tomu sa zo Slovenskej republiky vyst'ahovalo 3 395 občanov. Možno predpokladať,

⁴⁶ BENČAT, Branislav. Kde sú desaťtisíce slovenských emigrantov. In *Trend* [online]. 21.10.2015. [cit. 2023-2-2]. Dostupné na: <https://www.trend.sk/spravy/kde-su-desattisice-slovenskych-emigrantov>

že motiváciou k odchodu z krajiny v tomto období bola najmä vidina väčšej ekonomickej istoty, lepšie zvládnutie pandemickej situácie v iných krajinách sveta alebo náhla strata zamestnania a následná nemožnosť nájdania dostatočnej náhrady.

4. Príčiny a dôsledky emigrácie zo Slovenskej republiky

Dôvody, prečo ľudia opúšťali krajinu, sa v priebehu jej histórie menili. Táto kapitola sa zameriava na skúmanie dôvodov odchodov mužov a žien zo SR v období rokov 2012 - 2021. Pozrieme sa aj na to, aké dôsledky mala emigrácia slovenských občanov do zahraničia na Slovenskú republiku v poslednom desaťročí.

4.1 Porovnanie dôvodov sťahovania Slovákov do zahraničia

Komparácia vychádza z demografickej a sociálnej štatistiky, ktorá bola vydaná štatistickým úradom Slovenskej republiky v apríli 2022.⁴⁷ Štatistika porovnáva vysťahovalectvo mužov a žien za 10 ročné obdobie. Najčastejšími dôvodmi sťahovania, resp. príčinami odchodu boli podľa štatistického úradu:

- zmena pracoviska
- priblíženie k pracovisku
- štúdium
- zdravotné dôvody
- sobáš
- rozvod
- bytové dôvody
- nasledovanie rod. príslušníka
- iné dôvody

Na základe tabuľky č.1 možno konštatovať, že zo Slovenskej republiky počas posledných 10 rokov emigrovalo 12 683 mužov a 19 376 žien, dokopy teda 32 059 osôb. Počet odchádzajúcich mužov a žien sa výrazne líši, pričom žien odišlo o 6 693 viac ako mužov. Tento fakt môže byť ovplyvnený viacerými faktormi, vrátane vysokého mzdového rozdielu medzi mužmi a ženami, čo potvrdzujú aj údaje Eurostatu, podľa ktorých bol hodinový mzdový rozdiel medzi mužmi a ženami na Slovensku v roku 2021 18,4 %, čo je až

⁴⁷ ŠTATISTICKÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Demografia a sociálna štatistika: My v číslach*. Pohyb obyvateľstva 2021. Bratislava: Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2022, 43s. ISBN 978-80-8121-887-3.

o 5 % viac ako priemer EÚ.⁴⁸ Slovensko je jednou z mnohých krajín, kde je rodová nerovnosť pretrvávajúcim problémom. Dôvod, prečo za posledných 10 rokov odišlo viac žien ako mužov, môže byť ten, že slovenské ženy, napriek tomu, že dosahujú vyššie vzdelanie ako muži, čelia väčším prekážkam v prístupe k zamestnaniu a kariérenému rastu. Potvrdzujú to aj údaje portálu Datacube, podľa ktorého bola každoročne za posledných 10 rokov miera zamestnanosti žien na Slovensku o 10-15% nižšia, ako miera zamestnanosti mužov, ženy taktiež častejšie pracovali na dohodu alebo na polovičný úväzok.⁴⁹ Slovensko sa v Indexe rodovej rovnosti v roku 2020, ktorý zverejnil Európsky inštitút pre rodovú rovnosť, umiestnilo na 24. mieste z 27 krajín EÚ.⁵⁰ Z toho vyplýva, že ženy sa na Slovensku môžu stretávať s výraznými prekážkami pri dosahovaní rodovej rovnosti, čo ich môže motivovať k hľadaniu lepších príležitostí v zahraničí.

Z tabuľky č. 1 tiež vyplýva, že ženy majú väčšiu tendenciu odísť po uzavretí manželstva s osobou žijúcou v inej krajine ako muži, pričom v percentuálnom vyjadrení odchádza z tohto dôvodu o 137 % viac žien ako mužov. Možno tvrdiť, že emigrácia mužov a žien za účelom štúdia je približne na rovnakej úrovni. Študenti však odchádzajú študovať do zahraničia v oveľa väčších počtoch než sú uvedené v tabuľke č.1, presné počty nie sú známe nakoľko si študenti neprehlasujú svoj trvalý pobyt. Najviac vysokoškolákov odchádza študovať do Českej republiky a podľa analýzy zistení o stave školstva na Slovensku tam nastúpilo v roku 2018 na vysoké školy 21 292 študentov so slovenským štátnym občianstvom a tvorili 7,4 % všetkých študentov v Česku.⁵¹ Podľa tejto istej analýzy bol počet vysokoškolákov v zahraničí v rokoch 2011- 2018 na úrovni cca 32 000.

Vysoké percento ľudí, ktorí emigrovali, uviedlo v tabuľke ako dôvod odchodu tzv. iné dôvody, sem by sme mohli zaradiť aj emigráciu z dôvodu kultúrneho faktora. Slovenská kultúra je pomerne tradičná so silným dôrazom na rodinné hodnoty a rodové roly. Ženy môžu

⁴⁸ BERACKA, Ján. Platová nerovnosť je medzinárodný problém, na Slovensku nežné pohlavie stráca veľa. In *Trend* [online]. 9.3. 2021. [cit. 2023-4-4]. Dostupné na: <https://www.trend.sk/financie/platova-nerovnost-je-medzinarodny-problem-slovensku-nezne-pohlavie-straca-vela>

⁴⁹ DATACUBE. *Employment rate by age and sex - yearly data (until 2020)* [online]. Bratislava: Štatistický úrad Slovenskej republiky. [cit. 2023-4-4]. Dostupné na: https://datacube.statistics.sk/#!/view/en/vbd_slovstat2/pr2827rs/v_pr2827rs_00_00_00_en

⁵⁰ EURÓPSKY INŠTITÚT PRE RODOVÚ ROVNOSŤ. *Index rodovej rovnosti* [online]. [cit. 2023-4-5] Dostupné na: <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2020/RO>

⁵¹ HALL, R., DRÁL, P., FRIDRICHOVÁ, P., HAPALOVÁ, M., LUKÁČ, S., MIŠKOLCI, J., VANČÍKOVÁ, K. *Analýza zistení o stave školstva na Slovensku: To dá rozum* [online]. Bratislava: MESA10, 2019, 781s. Dostupné na <https://analyza.todarozum.sk>

mať pocit, že ich možnosti osobného rastu a kariérneho postupu sú v takomto prostredí obmedzené, čo ich vedie k hľadaniu nových príležitostí inde.

Tabuľka č. 1: Počty vyst'ahovaných osôb do zahraničia zo SR podľa dôvodu st'ahovania a pohlavia, 2012-2021

Dôvod st'ahovania	Rok									
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Muži spolu	778	1,088	1,442	1,554	1,535	1,365	1,280	1,313	996	1,332
zmena pracoviska	50	50	79	77	75	80	57	57	41	51
priblíženie k pracovisku	70	110	157	189	186	162	135	123	102	148
štúdium	3	1	6	2	10	5	10	4	6	7
zdravotné dôvody	0	6	6	2	3	2	3	0	1	1
sobáš	17	10	16	22	17	19	22	18	21	16
rozvod	6	5	2	3	4	4	5	1	2	2
bytové dôvody	19	28	36	39	52	59	49	55	66	106
nasledovanie rod. príslušníka	260	354	487	505	423	386	375	414	307	322
iné dôvody	353	524	653	715	765	648	624	641	450	679
Ženy spolu	1,225	1,682	2,202	2,316	2,266	2,101	2,018	2,071	1,432	2,063
zmena pracoviska	65	77	82	82	67	69	68	76	53	46
priblíženie k pracovisku	69	111	209	230	231	188	169	173	116	190
štúdium	7	8	4	8	9	9	9	4	5	9
zdravotné dôvody	1	5	6	4	4	2	3	6	2	2
sobáš	103	125	158	153	127	154	145	121	86	122
rozvod	3	6	12	5	4	6	4	5	5	3
bytové dôvody	42	57	49	60	78	90	90	114	131	166
nasledovanie rod. príslušníka	326	453	563	558	504	465	451	458	307	470
iné dôvody	609	840	1,119	1,216	1,242	1,118	1,079	1,114	727	1,055

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe: ŠTATISTICKÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Demografia a sociálna štatistika: My v číslach. Pohyb obyvateľstva 2021. Bratislava: Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2022, 43s. ISBN 978-80-8121-887-3.

4.2 Dôsledky emigrácie na Slovenskú republiku

Slovenská republika sa od svojho vzniku stretáva s vysokým počtom ľudí, ktorí ju opúšťajú. So zvyšujúcou sa emigráciou sa spájajú významné dôsledky, a to tak pozitívne, ako aj negatívne. Podľa nášho názoru by sa dôsledky emigrácie na Slovenskú republiku dali kategorizovať nasledovne:

1. Ekonomické dôsledky
2. Demografické dôsledky
3. Sociálne dôsledky
4. Politické dôsledky

4.2.1 Ekonomické dôsledky

Jedným z najväčších negatívnych ekonomických dôsledkov emigrácie na Slovenskú republiku je tzv. únik mozgov. Pojem "únik mozgov" označuje medzinárodný transfer zdrojov vo forme ľudského kapitálu a vzťahuje sa najmä na migráciu relatívne vysoko vzdelaných jednotlivcov z krajiny.⁵² Odchod vzdelaných ľudí môže viesť k nedostatku pracovných síl v určitých odvetviach, čo môže brzdiť hospodársky rast a rozvoj krajiny, odchod musí ale prevyšovať príchod kvalifikovanej pracovnej sily do krajiny.

Tabuľka č. 2: Vývoj počtu a podielu študentov SR v treťom stupni vzdelávania v zahraničí v rokoch 2016 až 2020

	2016	2017	2018	2019	2020
Študenti v SR celkom	167 280	156 048	144 447	140 809	138 407
Študenti SR v zahraničí	31 876	32 292	31 284	30 745	30 856
Podiel	19,06%	20,69%	21,66%	21,83%	22,29%

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe: KOVŤUK, Oliver a kol. Odliv mozgov a jeho vplyv na jednotlivé odvetvia a regióny v SR [online]. 2022, 80-81s. Dostupné na: <https://www.azzz.sk/soubor/analyza-odliv-mozgov-a-jeho-vplyv-na-jednotlive-odvetvia-a-regiony-v-sr>

Na základe grafu, ktorý vychádza z analýzy odlivu mozgov a jeho vplyvu na jednotlivé odvetvia a regióny v SR, možno konštatovať, že počet študentov v treťom stupni vzdelávania každoročne klesá. To sa odráža aj na počte študentov odchádzajúcich študovať do zahraničia. Avšak aj napriek tomu, že absolútny počet študentov v zahraničí klesá, podiel všetkých študentov sa neustále zvyšuje, a teda možno povedať, že o štúdium v zahraničí má záujem každoročne väčšie percento slovenských študentov.

Študenti samozrejme odchádzajú do zahraničia hlavne kvôli vyššej kvalite školstva, ale aj kvôli vyšším mzdám či lepším pracovným podmienkam. Pre Slovenskú republiku to predstavuje najmä stratu ľudského kapitálu, ako aj odliv zdrojov, keďže národ výrazne investoval do týchto jedincov.

⁵² DOCQUIER, Frédéric a RAPOPORT, Hillel. The brain drain. In *New Palgrave Dictionary of Economics* [online]. 2006, 2 s. Dostupné na: https://www.researchgate.net/profile/Frederic-Docquier/publication/228394436_The_brain_drain/links/0912f50c8bb85b0615000000/The-brain-drain.pdf

Jeden rok vzdelávania v materskej škole vychádza na jedno dieťa v roku 2021 na 3 353 EUR. Na základnej škole ide o vyššiu sumu, až 3 426 EUR a na stredných školách to vychádza na 3 630 EUR na jedného študenta za rok. Najdrahší je pre štát študent na vysokej škole, ktorého jeden rok vzdelávania stojí 6 908 EUR.⁵³ Čiže za vzdelanie maturanta, ktorý má povinne odchodených 13 rokov s predškolskou výchovou, zaplatí štát približne 50 000 EUR. Ak by občan odišiel zo Slovenska až po ukončení vysokoškolského štúdia (5 rokov), štát by to stálo približne 85 000 EUR. Pre Slovenskú republiku to pri tak vysokom počte odchodov predstavuje obrovské investičné straty, ktoré vynaložilo do ich dovedajšieho vzdelania.

Strata vysokokvalifikovaných a vzdelaných pracovníkov môže viesť k výpadku dane z príjmu a iných daní platených emigrantmi. Okrem toho typický emigrant býva mladší a vzdelanejší ako priemerný Slovák, a preto predstavuje menšiu záťaž pre zdravotný a sociálny systém, keďže sa predpokladá, že má lepšie platenú prácu a je finančne stabilnejší, a teda nebude tak často potrebovať sociálnu pomoc. Mladí sú vo všeobecnosti zdraví a potrebujú tiež menej zdravotníckych služieb ako starší ľudia.

Obrovským problémom úniku mozgov je hlavne spomalenie hospodárskeho a politického rozvoja SR. Výsledky štúdie LEAF ukazujú, že emigrácia vzdelaných ľudí do zahraničia spomaľuje rast HDP, znižuje objem investícií, a zhoršuje pomer medzi mladým a starým obyvateľstvom. Podľa tejto štúdie únik mozgov znížil od roku 2000 rast investícií na Slovensku spolu o 6 %.⁵⁴ Tento pokles rastu investícií bráni celkovému ekonomickému rastu a produktivite Slovenskej republiky.

Medzi pozitívne ekonomické dôsledky emigrácie patria remitencie. Ak migranti posielajú domov časť svojho zárobku buď vo forme hotovosti, alebo tovaru, aby podporili svoje rodiny, tieto prevody sú známe ako remitencie pracovníkov alebo migrantov.⁵⁵

⁵³ INESS. Tisícky eur na vzdelávanie jedného študenta. In *Cena štátu* [online]. 12.11.2021. [cit. 2023-4-7]. Dostupné na: <https://www.cenastatu.sk/blog/64/>

⁵⁴ LEAF. *Vplyv odlivu mozgov na Slovensko* [online]. [cit. 2023-3-2]. Dostupné na: https://spap.leaf.sk/wp-content/uploads/sites/2/2019/12/vplyv-odlivu-mozgov-na-slovensko_leaf.pdf

⁵⁵ RATHA, Dilip. What Are Remittances? [online]. In *Back to basics: Economic concepts explained*. Washington: Medzinárodný menový fond. 2005, 76s. Dostupné na: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/basics/pdf/ratha-remittances.pdf>

Svetová banka definuje osobné remitencie ako súhrn osobných prevodov a kompenzácií pracovníkov.⁵⁶

Tabuľka č.3: Prehľad prichádzajúcich a odchádzajúcich osobných remitiencií do a zo Slovenskej republiky v miliónoch amerických dolárov

	2010	2012	2014	2016	2019	2020	2021
Prijaté osobné remitencie	1591	1927	2396	2120	2545	2464	2235
Odchádzajúce osobné remitencie	70	154	226	242	511	411	441

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe: KNOMAD. Remittance inflows. In Migration and Development Brief 37 [online]. 2022. [cit. 2023-4-9]. Dostupné na: <https://www.knomad.org/publication/migration-and-development-brief-37>

Na základe tabuľky č. 3 je zjavné, že ekonomika SR dlhodobo prijíma omnoho viac remitiencií ako z nej odchádza do zahraničia. Hoci sa počet prijatých remitiencií zdá byť vysoký, veľká časť z nich nie je evidovaná. Prijaté osobné remitencie za rok 2021 boli 2,24 mld. amerických dolárov, čo predstavuje 2 % slovenského HDP. Medzi rokmi 2010-2021 tvorili osobné remitencie 1,7 – 2,4% slovenského HDP. Najviac remitiencií odišlo zo Slovenska v roku 2019 a to konkrétne 511 mil.

Remitencie majú významný vplyv na slovenské hospodárstvo, najmä pokiaľ ide o výhody, ktoré poskytujú rodinám, ktoré ich prijímajú. Remitencie môžu pomôcť zmierniť chudobu a podporiť spotrebu domácností, ako aj poskytnúť prostriedky na investície do vzdelávania či zdravotnej starostlivosti. Síce predstavujú relatívne malý podiel na slovenskej ekonomike, no kľúčové sú pre rodiny a komunity, ktoré žijú v oblastiach s vysokou mierou emigrácie.

Ďalším dôsledkom vyst'ahovalectva Slovákov do zahraničia sú obrovské regionálne rozdiely. Regionálne rozdiely sa spájajú najmä s pracovnou migráciou. Z tabuľky č. 4 vidíme, že miera nezamestnanosti je dlhoročne najvyššia v Prešovskom, Košickom a Banskobystrickom kraji. Najlepšie je na tom Bratislavský, Trnavský a Trenčiansky kraj.

⁵⁶ SVETOVÁ BANKA, *Metadata Glossary* [online]. [cit. 2023-4-9]. Dostupné na: <https://databank.worldbank.org/metadataglossary/africa-development-indicators/series/BX.TRF.MGR.DT.GD.ZS>

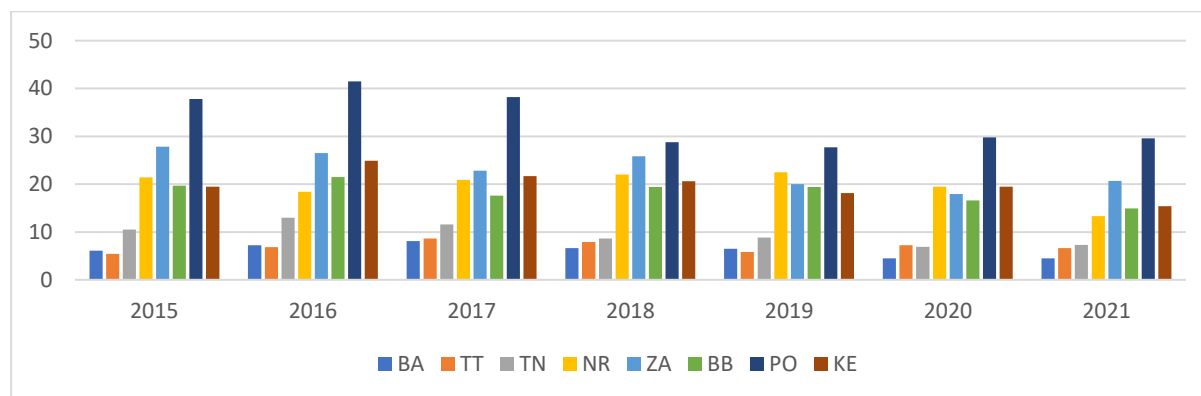
V rokoch 2020 a 2021 pozorujeme vďaka pandémie COVID-19 pochopiteľne zvýšenú mieru nezamestnanosti v každom z krajov. No z tabuľky č.4 možno pozorovať, že miera nezamestnanosti mala od roku 2015 do roku 2019 klesajúcu tendenciu. Najmä v okresoch nachádzajúcich sa na východe a v strede krajiny mohol byť pokles nezamestnanosti spôsobený vnútornou a zahraničnou migráciou za prácou.

Tabuľka č. 4: Miera nezamestnanosti v jednotlivých krajoch vyjadrená v %

	2021	2020	2019	2018	2017	2016	2015
Bratislavský	4,38	4,71	2,83	2,62	3,05	4,51	5,34
Trnavský	4,16	5,18	2,63	2,31	2,60	4,41	6,71
Trenčiansky	4,28	5,39	3,20	2,93	3,53	5,85	7,71
Nitriansky	4,80	5,50	2,93	3,12	4,05	6,96	9,71
Žilinský	5,32	6,53	3,96	4,04	4,70	6,92	8,86
Banskobystrický	9,01	9,83	6,69	7,03	8,67	12,80	14,94
Prešovský	10,75	11,39	8,19	8,61	9,68	13,91	15,50
Košický	9,98	10,55	7,57	8,17	9,94	12,76	14,39

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe: DATACUBE. Miera evidovanej nezamestnanosti [online]. Bratislava: Štatistický úrad Slovenskej republiky. [cit. 2023-4-10]. Dostupné na: https://datacube.statistics.sk/#!/view/sk/VBD_SK_WIN/pr3108rr/v_pr3108rr_00_00_00_sk

Graf č. 4 : Vývoj zahraničnej pracovnej migrácie v jednotlivých krajoch SR v tisícoch osôb

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe: MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Správa o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za rok 2021[online]. Bratislava, 2022, 22 s. Dostupné na: https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/analyticke-centrum/2022/spravasossr_2021_pub.pdf

Na základe grafu č. 4 možno pozorovať, že ľudia odchádzajú za prácou do zahraničia najmä z Prešovského kraja. Vo veľkých počtoch odchádzajú aj Žilincania a Košičania. Najmenej ľudí odchádza z Bratislavského a Trnavského kraja. Kraje na východnom a strednom Slovensku hospodársky zaostávajú za Bratislavským a Trnavským krajom. Graf, potvrdzuje, že Slovenská republika má problém s regionálnou disparitou. Regionálne rozdiely sa zvyšujú najmä preto, že vysokokvalifikovaní mladí ľudia, ktorí nemôžu nájsť vhodné zamestnanie, najmä na východe krajiny, odchádzajú, pretože väčšina podnikov sa sústreďuje na západe. Východ krajiny je zaostalejší ako západ, a preto ľudia hľadajú lepšie podmienky v zahraničí. Svoje vedomosti, odborné znalosti a skúsenosti si berú so sebou, to môže viesť k nedostatku kvalifikovaných pracovníkov v niektorých regiónoch. V dôsledku toho často dochádza k zníženiu investícií v niektorých regiónoch. Keď ľudia odchádzajú, je menší dopyt po tovaroch a službách, čo vedie k poklesu miestneho hospodárstva.

4.2.2 Demografické dôsledky

Emigrácia výrazne prispela aj k starnutiu obyvateľstva v Slovenskej republike. S odchodom mladých ľudí z krajiny sa zvyšuje podiel starších ľudí v populácii. To má významný vplyv na hospodárstvo a systémy sociálneho zabezpečenia, ale aj na spoločnosť ako takú. Spoločnosť stráca dynamiku, starší ľudia navyše zvyčajne potrebujú viac zdravotnej starostlivosti a sociálnych služieb. Takýto demografický vývoj má negatívny vplyv na ponukovú stránku trhu práce a na dôchodkový systém.

Tabuľka č. 5: Počty vyst'ahovaných osôb zo SR podľa vekových skupín

	2017	2018	2019	2020	2021
0-14	620	669	627	429	563
15-29	575	571	569	361	532
30-44	1662	1544	1615	1191	1594
45-59	444	375	401	330	525
60-74	144	123	129	106	155
75+	21	16	34	11	26

Spolu	3466	3298	3375	2428	3395
--------------	------	------	------	------	------

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe: ŠTATISTICKÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Demografia a sociálna štatistika: My v číslach. Pohyb obyvateľstva 2021. Bratislava: Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2022, 36-37s. ISBN 978-80-8121-887-3.

Z tabuľky č.3 je zrejmé, že najčastejšie opúšťajú Slovenskú republiku ľudia vo veku 30 až 44 rokov. Najmenej sa zo SR vysťahujú 60-roční a starší dôchodcovia. V dôsledku toho je preukázané, že emigrácia spôsobuje starnutie obyvateľstva, keďže odchádzajú najmä ľudia v produktívnom veku. Starnutie obyvateľstva je významným problémom. Klesá počet pracovných síl, pretože dospelí odchádzajú do dôchodku a mladí ich nenahrádzajú. Starnutie obyvateľstva spôsobuje, že počet osôb platiacich dane klesá, čo vedie k poklesu daňových príjmov. V dôsledku toho môže byť obmedzená schopnosť vlády podporovať sociálne programy a infraštruktúrne projekty.

4.2.3 Politické a sociálne dôsledky

Politické dôsledky emigrácie sú úzko prepojené s obrovskými regionálnymi rozdielmi v Slovenskej republike. V posledných rokoch možno badať nárast populistických a extrémistických politických hnutí. Napríklad nárast popularity krajne pravicových strán, ako je Ľudová strana Naše Slovensko. Táto strana získala podporu tým, že apelovala na frustráciu obyvateľstva v regiónoch s vyššou mierou emigrácie. Využili pocit hnevu a rozhorčenia, ktorí mnohí Slováci pociťujú voči politickému zriadeniu, ktoré je vnímané akoby sa ani nezaujímal o potreby a záujmy bežných ľudí. Toto potvrdzuje aj INEKO a hovorí, že „v krajoch ako Banskobystrický, Košický, Prešovský a Žilinský padajú na úrodnú pôdu populistické sľuby o veľkorysom vytváraní pracovných miest zo strany štátu či obmedzovaní prívlu imigrantov siahajúcich na tunajšie pracovné príležitosti.“⁵⁷ Skutočnosť, že takmer 8 % voličov volilo v roku 2020 extrémistickú skupinu, je alarmujúca a jednoznačne prispela k polarizácii spoločnosti. Vo voľbách v roku 2020 ĽSNS volili najmä ľudia v Banskobystrickom kraji s 10,62 %, nasledoval Žilinský kraj s 9,71 %, potom Trenčiansky kraj s 9,23 %, Prešovský kraj s 8,50 % a Košický kraj so 7,76 % zúčastnených

⁵⁷ GOLIAŠ, Peter; HAJKO, Jozef; PIŠKO, Michal. Demokraciu na Slovensku ohrozuje populizmus a korupcia. *Správa o stave a vývoji demokracie na Slovensku* [online]. Bratislava: INEKO, 2017. 95s. Dostupné na: https://www.ineko.sk/file_download/1079/Demokraciu+na+Slovensku+ohrozujem+populizmus+a+korupcia.pdf

voličov.⁵⁸ Okrem toho sa odchodom ľudí zo Slovenskej republiky zvyšuje rozmanitosť obyvateľstva. A keďže Slovenská republika je konzervatívnejšia a tradičnejšia, často dochádza k napätiu, keď sa diskutuje o rasových otázkach alebo o otázkach práv LGBT+ komunity.

Ďalším dôsledkom emigrácie je zlepšenie sociálnych podmienok v SR. Po emigrácii do zahraničia získavajú emigranti množstvo nových poznatkov, zdokonaľujú sa v jazyku, nadväzujú nové vzťahy, či už pracovné alebo priateľské, spoznávajú nové kultúry, mnohí z týchto Slovákov reemigrujú späť na Slovensko a tieto neoceniteľné skúsenosti si prinášajú so sebou, čím prispievajú k rozvoju celej spoločnosti. Na druhej strane však emigrácia často prináša problémy, dlhé odlúčenie môže viesť k rozpadu rodín alebo k obmedzeniu kontaktov s blízkymi či kolegami.

⁵⁸ DUDINSKÁ, Irina, CIRNER, Michal, SZÉKELY, Gabriel. *Parlamentné voľby 2020 na Slovensku*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2021.12s. ISBN 978-80-555-2680-5.

Záver

V bakalárskej práci sme sa venovali emigrácii zo Slovenska, konkrétne príčinám a dôsledkom emigrácie na krajinu. Slovensko je pomerne malým štátom v porovnaní s ostatnými štátmi Európy s približne 5,5 miliónmi obyvateľov. Pomer odchádzajúceho obyvateľstva k celkovému počtu obyvateľov je značný. Primárnym cieľom práce bolo identifikovať hlavné príčiny a dôsledky emigrácie zo Slovenska z rôznych hľadísk v rokoch 2012-2021. V práci sme si vymedzili ekonomické, sociálne, politické a demografické hľadiská. Identifikovali sme niekoľko významných dôsledkov negatívnych aj pozitívnych. Ekonomickým dôsledkom je predovšetkým únik mozgov, je to jeden z hlavných problémov Slovenskej republiky. Odchod kvalifikovaných pracovníkov vedie k nedostatku pracovníkov v kľúčových odvetviach hospodárstva, vedie taktiež k poklesu ekonomického a politického rozvoja. Zistili sme, že záujem o štúdium v zahraničí má každoročne čoraz viac slovenských študentov. Obrovským problémom emigrácie je aj vytváranie regionálnych rozdielov, najmä v regiónoch východného Slovenska - Prešov, Košice, ako sme zistili. Pozitívom pre Slovensko sú remitencie, peniaze, ktoré emigranti posielajú naspäť svojim rodinám domov. Na základe našich zistení môžeme konštatovať, že Slovenská republika viac remitencií prijíma, ako z nej odchádza do zahraničia. Z demografického hľadiska emigrácia prispieva k starnutiu obyvateľstva, čo zaťažuje najmä dôchodkový systém, ale aj sociálne a zdravotnícke služby, čo sa potvrdilo aj tým, že sme zistili, že najviac odchádzajú ľudia v produktívnom veku, vo veku 30 až 44 rokov. Pokiaľ ide o politické dôsledky, podarilo sa nám potvrdiť skutočnosť, že v regiónoch s vysokou mierou emigrácie rastie podpora populistických a extrémistických strán, ktoré sa odvolávajú na frustráciu obyvateľstva. Hovoríme predovšetkým o Prešovskom, Košickom, Žilinskom a Banskobystrickom kraji. Zo sociálneho hľadiska je pozitívne, že slovenskí emigranti získavajú mnoho nových skúseností, kultúrne sa obohacujú a mnohí z nich sa vracajú naspäť na Slovensko. V našej práci sme narazili aj na skutočnosť, že zo Slovenska odchádza viac žien ako mužov, preto sme zisťovali, prečo je to tak. Dospeli sme k záveru, že je to spôsobené viacerými faktormi, a to najmä vysokým rozdielom v odmeňovaní na rovnakých pozíciách, prekážkami v prístupe k zamestnaniu a kariérenému rastu, rodovou nerovnosťou a kultúrnymi faktormi.

Pokiaľ ide o čiastkové ciele práce, tými sme sa zaoberali v kapitolách č. 1 a 3. Prvá kapitola bola teoretická a zaoberala sa prehľadom rôznych teoretických smerov, ktoré skúmajú migráciu a najmä jej príčiny. V prvej kapitole sme sa zaoberali aj vymedzením základných pojmov, ako je migrácia, jej delenie, imigrácia či reemigrácia. V tretej kapitole sme sa zaoberali druhým čiastkovým cieľom, a to zmapovaním jednotlivých medzníkov v dejinách Slovenska, ktoré viedli k migračným vlnám. Začali sme obdobím, keď bola Slovenská republika súčasťou Uhorska, a teda prvou emigračnou vlnou. Po nej nasledovala druhá veľká emigračná vlna, ktorá prebehla v rokoch 1919 až 1939, keď sme boli súčasťou Československa. Venovali sme sa aj obdobiu po druhej svetovej vojne až do pádu komunizmu v roku 1989. Po roku 1989 sa už situácia na Slovensku zmenila. V roku 1993 sme sa stali samostatnou republikou a v 2004 sme sa stali členom EÚ, čo malo výrazný vplyv na počet odchodov. Posledným obdobím, na ktoré sme sa zamerali, bolo obdobie od roku 2010 do súčasnosti, v ktorom došlo k výraznému poklesu emigrácie, najmä v rokoch 2020-2021 v dôsledku pandémie Covid- 19.

Z nášho pohľadu sa téme emigrácie na Slovensku nekladie príliš veľký dôraz, hoci jej dôsledky sú obrovské. Potenciál výskumu vidíme najmä v skúmaní prevládajúcej emigrácie žien zo Slovenskej republiky a v návratovej migrácii.

Zoznam použitej literatúry

1. BAHNA, Miroslav. *Migrácia zo Slovenska po vstupe do Európskej únie*. 1 vyd. Bratislava: Veda, 2011. 53-56 s. ISBN 978-80-224-1196-7.
2. BAHNA, Miroslav. *Súčasná migrácia zo Slovenska v historickej perspektíve* [online]. 7.12.2011. [cit. 2022-12-22]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/migrant-integration/sites/default/files/2011-12/doc1_24632_892036049.pdf
3. BENČAT, Branislav. Kde sú desaťtisíce slovenských emigrantov. In *Trend* [online]. 21.10.2015. [cit. 2023-2-2]. Dostupné na: <https://www.trend.sk/spravy/kde-su-desatisice-slovenskych-emigrantov>
4. BERACKA, Ján. Platová nerovnosť je medzinárodný problém, na Slovensku nežné pohlavie stráca veľa. In *Trend* [online]. 9.3. 2021. [cit. 2023-4-4]. Dostupné na: <https://www.trend.sk/financie/platova-nerovnost-je-medzinarodny-problem-slovensku-nezne-pohlavie-straca-vela>
5. BIJAK, Jakub. Forecasting international migration: selected theories, models, and methods. In *CEFMR Working Paper* [online]. Varšava: Central European Forum for Migration Research, 2006, s. 56. ISSN 1732-0631. Dostupné na: http://www.cefmr.pan.pl/docs/cefmr_wp_2006-04.pdf
6. CENKER, Michal. Migrácia a rozvoj v globálnom kontexte. In: *Rozvojové vzdelávanie: témy a metódy* [online]. Bratislava: Nadácia Pontis, 2014, č. 2., s. 196. ISBN 978-80-971310-2-9. Dostupné na: <https://www.nadaciapontis.sk/wp-content/uploads/2019/02/rozvoj-2014-blok-final.pdf>
7. CORBETT, John. *Ernest George Ravenstein, The Laws of Migration, 1885* [elektronický zdroj]. Santa Barbara, [2003], online. 3 s. [cit. 2022-11-11]. Dostupné na: <https://escholarship.org/content/qt3018p230/qt3018p230.pdf>
8. DATACUBE. *Employment rate by age and sex - yearly data (until 2020)* [online]. Bratislava: Štatistický úrad Slovenskej republiky. [cit. 2023-4-4]. Dostupné na: https://datacube.statistics.sk/#!/view/en/vbd_slovstat2/pr2827rs/v_pr2827rs_00_00_00_en
9. DATACUBE. *Miera evidovanej nezamestnanosti* [online]. Bratislava: Štatistický úrad Slovenskej republiky. [cit. 2023-4-10]. Dostupné na: https://datacube.statistics.sk/#!/view/sk/VBD_SK_WIN/pr3108rr/v_pr3108rr_00_0_00_sk
10. DIVINSKÝ, B. *Zahraničná migrácia v Slovenskej republike – stav, trendy, spoločenské súvislosti*. Bratislava: Friedrich Ebert Stiftung, 2005. 216 s. ISBN 80-89149-04-9.

11. DIVINSKÝ, Boris. *Migračné trendy v Slovenskej republike po vstupe krajiny do EÚ (2004-2008)*. Bratislava: IOM Medzinárodná organizácia pre migráciu, 2009. 24 s. ISBN: 978-80-970274-2-1.
12. DOCQUIER, Frédéric a RAPOPORT, Hillel. The brain drain. In *New Palgrave Dictionary of Economics* [online]. 2006, 2 s. Dostupné na: https://www.researchgate.net/profile/Frederic-Docquier/publication/228394436_The_brain_drain/links/0912f50c8bb85b061500000/The-brain-drain.pdf
13. DUDINSKÁ, Irina, CIRNER, Michal, SZÉKELY, Gabriel. *Parlamentné voľby 2020 na Slovensku*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2021. 12s. ISBN 978-80-555-2680-5.
14. EURÓPSKY INŠTITÚT PRE RODOVÚ ROVNOSŤ. *Index rodovej rovnosti* [online]. [cit. 2023-4-5] Dostupné na: <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2020/RO>
15. GALANSKÁ, Nina . Vybrané koncepty a teórie medzinárodnej migrácie a ich aplikácia na súčasné migračné toky. In *Almanach: Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky* [online]. Bratislava: Vydavateľstvo Ekonóm, 1.2. 2014, roč. 9, č. 1, s. 27. ISSN 1339-3502. Dostupné na: <https://fmv.euba.sk/RePEc/brv/almnch/A2014-2.pdf>
16. GOLIAŠ, Peter; HAJKO, Jozef; PIŠKO, Michal. Demokraciu na Slovensku ohrozuje populizmus a korupcia. *Správa o stave a vývoji demokracie na Slovensku* [online]. Bratislava: INEKO, 2017. 95s. Dostupné na: https://www.ineko.sk/file_download/1079/Demokraciu+na+Slovensku+ohrozuje+m+populizmus+a+korupcia.pdf
17. HALL, R., DRÁĽ, P., FRIDRICHOVÁ, P., HAPALOVÁ, M., LUKÁČ, S., MIŠKOLCI, J., VANČÍKOVÁ, K. *Analýza zistení o stave školstva na Slovensku: To dá rozum* [online]. Bratislava: MESA10, 2019, 781s. Dostupné na <https://analyza.todarozum.sk>
18. HAMMAR, Tomas et al. *International migration, immobility and development: Multidisciplinary perspectives*. Routledge. 1. vyd. New York : Berg Publishers, 1997. 14s. ISBN 978-1-8597-3971
19. INESS. Tisícky eur na vzdelávanie jedného študenta. In *Cena štátu* [online]. 12.11.2021. [cit. 2023-4-7]. Dostupné na: <https://www.cenastatu.sk/blog/64/>

20. IVANČÁK, Daniel. Slováci vo svete: Kam všade v minulosti emigrovali a kde ich v súčasnosti žije najviac?. In *Aktuality* [online]. 13.8.2022. [cit. 2022-11-12]. Dostupné na: <https://www.aktuality.sk/clanok/E2M51aT/slovaci-vo-svete-kam-vsade-v-minulosti-emigrovali-a-kde-ich-v-sucasnosti-zije-najviac/>
21. JURČOVÁ, Danuša. *Slovník demografických pojmov*. 1. vyd. Bratislava: INFOSTAT- Inštitút informatiky a štatistiky, 2005. 40 s. ISBN 80-85659-40-9.
22. KÁČEROVÁ, Marcela- HORVÁTHOVÁ, Radka. Zahraničná migrácia Slovenska – demografické a priestorové aspekty. In *Slovenská štatistika a demografia: vedecký časopis* [online]. Bratislava: Štatistický úrad SR, 2014, roč. 24, č.2, s. 40. ISSN 1210-1095. Dostupné na: https://slovak.statistics.sk/wps/wcm/connect/ca95d9c9-e87c-4e3b-b1d7-7a6978548d11/Slovenska_statistika_a_demografia_2_2014.pdf?MOD=AJPERES
23. KINER, Andrej. (2020). Vybrané teoretické prístupy k migrácii a ich aplikácia na migračné toky srbských Slovákov smerujúcich na Slovensko. In: *Ekonomické, politické a právne otázky medzinárodných vzťahov 2020* [online]. Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2020, s. 225. ISSN 2585-9404. Dostupné na: https://fmv.euba.sk/www_write/files/veda-vyskum/konferencie-virt/2020/virt_2020_1.pdf
24. KNOMAD. Remittance inflows. In *Migration and Development Brief 37* [online]. 2022. [cit. 2023-4-9]. Dostupné na: <https://www.knomad.org/publication/migration-and-development-brief-37>
25. KOVŤUK, Oliver a kol. Odliv mozgov a jeho vplyv na jednotlivé odvetvia a regióny v SR [online]. 2022, 80-81s. Dostupné na: <https://www.azzz.sk/soubor/analyza-odliv-mozgov-a-jeho-vplyv-na-jednotlive-odvetvia-a-regiony-v-sr>
26. KRIGLEROVÁ GALLOVÁ, Elena a VYLITOVÁ Romana. Migranti. In *MULTI-KULTI na školách* [online]. Bratislava: Nadácia Milana Šimečku, 2007. 192 s. ISBN 80-89008-21-6. Dostupné na: https://ec.europa.eu/migrant-integration/sites/default/files/2010-07/docl_15062_534280747.pdf
27. LEAF. *Vplyv odlivu mozgov na Slovensko* [online]. [cit. 2023-3-2]. Dostupné na: https://spap.leaf.sk/wp-content/uploads/sites/2/2019/12/vplyv-odlivu-mozgov-na-slovensko_leaf.pdf
28. LEE, Everett S., A Theory of Migration [elektronický zdroj]. Pennsylvánia, [1966], online. 49-52 s. [cit. 2022-12-11]. Dostupné na: <https://emigratecaportuguesa.files.wordpress.com/2015/04/1966-a-theory-of-migration.pdf>

29. LIĎÁK, Ján. Vybrané koncepty a teórie medzinárodnej migrácie a ich aplikácia na súčasné migračné toky. In *Almanach: Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky* [online]. Bratislava: Vydavateľstvo Ekonóm, 2009, roč. 4, č. 1, s. 7. ISSN 1337-0715. Dostupné na: https://fmv.euba.sk/www_write/files/dokumenty/veda-vyskum/almanach/Almanach_2_2009.pdf
30. MASSEY, Douglas S.- ARANGO Joaquin - HUGO Graeme- KOUAOUCI-PELLEGRINO Adela - TAYLOR Edward. *Theories of International Migration: A Review and Appraisal* [elektronický zdroj]. New York,[1993], online. 433-448 s. [cit. 2022-11-12]. Dostupné na: https://isfcolombia.uniandes.edu.co/images/2019-intersemestral/14_de_junio/Theories_of_International_Migration.pdf
31. MEDZINÁRODNÁ ORGANIZÁCIA PRE MIGRÁCIU. *Základné pojmy v oblasti migrácie a integrácie cudzincov* [online]. [cit. 2022-10-11]. Dostupné na: <https://www.iom.sk/sk/pre-media/zakladne-pojmy-o-migracii.html#migracia>
32. MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Správa o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za rok 2021*[online]. Bratislava, 2022, 22 s. Dostupné na: https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/analyticke-centrum/2022/spravasossr_2021_pub.pdf
33. NAVARA, Luděk. Abeceda komunistických zločinů: Od „androše“ k Asanaci. In *idnes* [online]. 3.1. 2009. [cit. 2022-12-12]. Dostupné na: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/abeceda-komunisticky-ch-zlocinu-od-androse-k-asanaci.A090102_155231_domaci_ton
34. ORGANIZÁCIA SPOJENÝCH NÁRODOV. *International Migration 2020 Highlights* [elektronický zdroj]. New York, [2021], online. 1 s. [cit. 2022-10-10]. Dostupné na: https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/international_migration_2020_highlights_ten_key_messages.pdf
35. PALÁT, Milan. Příčiny vzniku migrace a reflexe souvisejících teorií. In: *XVII. Mezinárodní kolokvium o regionálních vědách* [online].Brno: Katedra regionální ekonomie a správy v Brne, 2014, roč.XVII, č.1, str.710-712. ISBN 978-80-210-6840-7. Dostupné na:https://is.muni.cz/do/econ/soubory/katedry/kres/4884317/48596005/091_2014.pdf
36. RATHA, Dilip. What Are Remittances? [online]. In *Back to basics: Economic concepts explained*. Washington: Medzinárodný menový fond. 2005, 76s. Dostupné na: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/basics/pdf/ratha-remittances.pdf>
37. RATICA, Dušan. *E/Migrácie a Slovensko: Fenomén emigrácie zo Slovenska v 2. polovici 20. storočia*. Bratislava: Ústav etnológie SAV, 2006. 17 -96 s. ISBN 80-88997-32-1.

38. SÁPOSOVÁ, Zuzana a ŠUTAJ, Štefan. Migrácia a národnostná štruktúra obyvateľstva Slovenska. In *Povojnové migrácie a výmena obyvateľstva medzi Československom a Maďarskom* [online]. Prešov: Universum-EU, 2010, 73s. ISBN 9978-80-89046-64-5. Dostupné na: <https://svusav.sk/storage/uploads/publikacie/pdf/povojnove-migracie.pdf>
39. SITA. Slováci chcú študovať v zahraničí, odchádzajú najmä deti vzdelaných rodičov. In *Pravda* [online]. 17.04.2015. [cit. 2023-1-1]. Dostupné na: <https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/352298-slovaci-chcu-studovat-v-zahranici-odchadzaju-najma-deti-vzdelanych-rodicov>
40. SVETONĚ, Ján. Slovenské vyst'ahovalectvo v období uhorského kapitalizmu. In *Vývoj obyvateľstva na Slovensku - Výber z diela k nedožitém 65. narodeninám*. Bratislava: Nakladateľstvo Epoque, 1970, s. 189-214.
41. SVETOVÁ BANKA. *Metadata Glossary* [online]. [cit. 2023-4-9]. Dostupné na: <https://databank.worldbank.org/metadataglossary/africa-development-indicators/series/BX.TRF.MGR.DT.GD.ZS>
42. ŠALGOVIČOVÁ, Nataša. Zmeny na trhu práce z pohľadu duálneho prístupu. In *AUC Philosophica et Historica* [online]. Praha: Vydavateľstvo Karolinum, 2006, č.1, s.90. ISSN 0567-8293. Dostupné na: https://karolinum.cz/data/clanek/4791/PheH_2006_1_0079.pdf
43. ŠPETKO, Jozef. *Slovenská politická emigrácia v 20. storočí jej vzťahy k českej emigrácii a k Čechom*. Praha: Danubius, 1994. 85 s. ISBN 80-901768-2-8.
44. ŠTATISTICKÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Demografia a sociálna štatistika: My v číslach*. Pohyb obyvateľstva 2021. Bratislava: Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2022, 28-43s. ISBN 978-80-8121-887-3.
45. ŠTEFANČÍK, Radoslav a SERESOVÁ, Katarína. Studená vojna v dobovej tlači, pohľady západných a východných médií na emigrantov z Československa. In *Almanach : aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky* [online]. Bratislava: EKONÓM EU v Bratislave, 2021, roč. 16, č. 1, s. 59-60. ISSN 1339-3502. Dostupné na: <https://www.proquest.com/docview/2619677674?pqorigsite=gscholar&fromopenview=true>
46. ŠTEFANČÍK, Radoslav. Ekonomické a sociálne príčiny medzinárodnej migrácie v teoretickej reflexii. In: *Slovenská politologická revue : revue pre politický a občiansky život* [online]. Trnava: Katedra politológie FF UCM v Trnave, 2010, roč. X, č. 4, str. 56-69. ISSN 1335-9096. Dostupné na: http://sjps.fsvucm.sk/Articles/10_4_3.pdf

47. TELIŠČÁKOVÁ, Dagmar. Aké boli päťdesiate roky? Kruté aj plné nádeje. In *Pravda* [online]. 05.03.2017. [cit. 2022-12-12]. Dostupné na: <https://zurnal.pravda.sk/spolocnost/clanok/421317-ake-boli-patdesiate-roky-krute-aj-plne-nadeji/>
48. ÚRAD PRE SLOVÁKOV ŽIJÚCICH V ZAHRANIČÍ. Aktuálny počet Slovákov žijúcich v zahraničí [online]. [cit. 2023-1-3]. Dostupné na: <https://www.uszz.sk/pocty-a-odhady/>
49. WICKRAMASINGE, A.A.I.N. a WIMALARATANA Wijitapure. International migration and migration theories. In *Social affairs: A journal for the social sciences* [online]. Sri Lanka: WUFI, 2016, roč. 1, č. 5, s. 14. ISSN 2478-107X. Dostupné na: [http://socialaffairsjournal.com/Achive/Fall_2016/2.International%20Migration%20and%20Migration%20Theories_A.A.I.N.Wickramasinghe_W.%20Wimalaratane_SAJ%201\(5\).pdf](http://socialaffairsjournal.com/Achive/Fall_2016/2.International%20Migration%20and%20Migration%20Theories_A.A.I.N.Wickramasinghe_W.%20Wimalaratane_SAJ%201(5).pdf)